

Luceafărul

JTI

Apare săptămânal sub egida Uniunii Scriitorilor
Serie nouă inițiată de LAURENȚIU ULICI

Nr. **35** (573)

Miercuri, 9 octombrie, 2002

Sigur că în cărțile mele, chiar și în cele despre lagărul de concentrare, am respectat o construcție narativă, care nu este pur memorialistică, nu povestesc pur și simplu, lucrurile unul după altul, ci reconstruiesc, de fapt, trecutul într-o formă narativă. Bineînțeles, nu e vorba de un roman propriu-zis, pentru că nu există decât un singur personaj, adică eu însumi. Chiar și în această ultimă carte care a apărut acum în românește, *Mortul care trebuie*, există elemente de ficțiune.

jorge semprún

zile și nopți de literatură

alain
robbe-grillet

Trenul avansa într-un ritm nesigur și întrerupt cu opriri frecvente, uneori în plin câmp, evident din cauza stării șinelor căii ferate, care erau încă parțial inutilizabile sau care fuseseră reparate în mare grabă. dar în același timp și datorită controalelor misterioase și dese operate de administrația militară sovietică.

pag. 19

„Festivalul este un semn
al unei anumite
normalități“

magda cârneci

cornel
ungureanu

pag 16

„Discursurile mari
sunt acelea
care angajează total
ființa scriitoricească“

horia gârbea:

zile și nopți de literatură

Literați și manageri

Consecințele Festivalului de literatură de la Neptun sunt încă dificil de evaluat. Va trece o vreme până când vom primi ecourile de la mare depărtare ale acestei întâmplări fără precedent în managementul literaturii de noi. S-ar putea să fim uimiți de rezonanța acestor ecouri. Până atunci se poate constata explozia din mass-media românească. Niciodată autorii români de literatură, ca grup profesional, n-au stat în asemenea măsură în atenția opiniei publice.

Lucrul cel mai important deocamdată este că demersul Uniunii Scriitorilor arată o schimbare de abordare a politicii culturale. Spus mai neaoș: nu ne mai încurcăm cu lucruri mărunte. Pentru a "răzbi" în atenția publică și a obține recunoașterea meritată, literatura nu are nevoie doar de valoare, ci și de imagine. Ultimele decernări cu fast ale Premiilor Uniunii Scriitorilor și Asociației București, primul colocviu național de dramaturgie din vară și, deasupra tuturor, festivalul de la Neptun au arătat exact schimbarea de care era nevoie. Un astfel de impuls, puternic, poate dezlănțui o reacție în lanț.

Șigur că focul se cuvine întreținut, echipa de la conducerea Uniunii poate să facă lucrul acesta cât mai

repede și mai puternic. Chiar înființarea unui cenaclu al USR cu ecou imediat într-un supliment literar "strecurat" în paginile unui cotidian de tiraj ("Ziua") este un moment important. Revistele literare au început și ele să arate bine, să organizeze evenimente culturale de ținută. Chiar în zilele Festivalului de la Neptun și-a schimbat înfățișarea și Tomis marcând momentul cu un colocviu impunător.

Cred că acum trebuie ca scriitorii să profite și să devină niște manageri cât mai buni și să contribuie la impulsul dat de Uniune. Desigur, valoarea literară este importantă, dar afirmarea ei este un lucru la fel de important. Să ne gândim numai la Harry Potter sau la impactul pe care îl au la noi cărțile lui P. Coelho. Este evident pentru oricine se pricepe la literatură că există romane cel puțin la fel de bune scrise în România în ultimii 10 ani. Dar au nevoie de o promovare adecvată în primul rând împotriva prejudecăților publicului nostru.

Prin "Operațiunea Neptun" și altele similare se pornește un "starsistem" în folosul literaturii, ceea ce poate aduce, pe termen lung, un însemnat beneficiu unei societăți amenințate serios de sub-cultură.

Cei doi laureați ai festivalului de pe litoral, Jorge Semprún și Alain Robbe-Grillet, alături de inițiatorul manifestării, președintele Uniunii Scriitorii, Eugen Uricaru

stelian tăbăraș

Tot scriitorii

Director:
Marius Tupan

Colectivul de editare:

Marinela Țepuș (redactor)

Mariana Bunescu (tehnoredactor)

Simona Galașchi (corectură)

Redactori asociați:

Horia Gârbea (teatru); Daniel Nicolescu (arte); Ioan Es Pop (poezie); Stelian Tăbăraș (proză); Radu Voinescu (critică)

Revista „Luceafărul“ este editată de Fundația Luceafărul, cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România și al Cultelor

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133. București, sector 1, telefon 212.79.94, fax 312.96.93

e-mail: fundatia_luceafarul@yahoo.com

Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala sector 1, Calea Victoriei nr. 155.

Număr de cont: 2511.1-1543.1/ROL

Cont în valută: 472161601590
ISSN - 1220-627X

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

Recentul Festival de literatură desfășurat la Neptun repune pe tapet recunoașterea sau (ne)cunoașterea literaturii noastre peste hotare. Problema pare cea de translație, dar noi considerăm în primul rând că e vorba de una mai generală: puținătatea cunoștințelor despre România. Am avut prilejul să lucrez într-o bibliotecă românească din Viena, bibliotecă nu prea dotată cu cărți și purtând pecetea întâmplării în alcătuirea fondului de carte. Solicitățile cititorilor austrieci - câte au fost - se refereau la instrumente de lucru ce ar fi trebuit să conțină date și informații despre cultura și civilizația României, despre istoria ei, mai cu seamă cea veche. Nu exista (și nu există nici azi!) nimic din toate acestea. În graba mare („am spart un geam“) se editau „pentru străinătate“ pliante cu caracter festivist, o sărire peste cal în privința religiozității poporului român (predominau albume sumare cu aceleași icoane pe sticlă și ouă încondeiate așezate pitoresc în străchini de Marginea sau de Oboga, aceiași dansatori de călușari fotografiati „în aer“, aceleași sticle cu etichete de Cotnari sau Murfatlar lângă piese de artizanat în serie, micuțe șervete de pus pe masă (confectionate probabil la prolifica „Tismana“). În locul - cel puțin - al unor cărți, fie și de sinteză, cu date despre istoria românilor, cu accente pe etnogeneză, formarea limbii române (latinitatea ei, împotriva prejudecăților că ar fi „de origine slavă“), pe ideea de continuitate, despre etapele Unirii și Independenței. Un mic volum ce ar fi putut fi numit eventual *100 de noțiuni despre România*, tradus în toate limbile de circulație, ar umple un prim gol „istoric“ în cunoașterea noastră de către străini.

Îmi amintesc cum o studentă americană de la Universitatea din Viena își dădea licența cu Brâncuși. Cu greu am reușit s-o ajut la întocmirea unei bibliografii - destul de sumare, de altfel - și

mi-a fost imposibil să-i recomand ceva despre pictura „doamnei Tătăreanu, soția sponsorului lui Brâncuși“ pentru ansamblul de la Târgu-Jiu - despre care respectiva studentă aflase câte ceva.

Mai interesant a fost un poet - generație nouă, modernist - ce știa pe dinafară două strofe din Bacovia (îmi recita ca un leitmotiv „Plouă, plouă, plouă, vreme de beție...“) și care din această cauză a venit și a urmat cursul de limba română ce-l ofeream gratuit. O respectabilă doamnă profesoară se lupta, la același curs, cu gramatica limbii române în vederea traducerii în germană. *Trilogiei culturii* de Lucian Blaga. Începuse totuși cu câteva poezii. E cazul să spunem aici că nu dispunem până acum (cele câteva excepții apărute sub imperiul urgenței și improvizatei, confirmă regula) de un manual de limba română, redutabil, cu versiuni pentru germană, franceză, engleză, spaniolă, rusă, versiuni însoțite de dicționare măcar în varianta „de buzunar“. Ce să mai spun despre o *Enciclopedie a României* (ce ar trebui tradusă în aceleași limbi de circulație și de mare suprafață) de care este nevoie în spațiul european și cel american ca de aer. Iată domenii prioritare spre care ar trebui să se îndrepte nu doar sponsorii, ci și instituții cu greutate ca Ministerul Culturii și Cultelor, Ministerul Învățământului și Educației, Academia Română (prin institutele sale de istorie și - respectiv - de lingvistică). O antologie de literatură română contemporană ce ar însoți manualele de limbă română - drept texte de limbă literară aplicată - ar fi chiar un superlativ.

Până atunci, să reținem că puținul care s-a realizat, fie sub domnia întâmplării, fie prin aranjamente personale și contacte nemijlocite, tot scriitorii, fie ei trăitori sau duși pe cea lume, l-au făcut.

dată ajuns în Florența, unul din locurile - din monumentele, din edificiile artei - pe care nu ai cum să îl eviți, pe care nu ai dreptul să colești, este baptisteriul din fața celei catedrale, de un gotic italian, clădită narmură albă, verde și roz, baptisteriu lucind sub porțile sculptate în piese efate subtil și divin de Ghiberti. Părs înăuntru, cupola sfântă îți oferă, în zaic, imaginea detaliată a lumilor sus-puse - infernală, terestră și divină - așa n sunt cunoscute conștiinței umane intermediul textelor aduse nouă sub pirația Duhului Sfânt. Privind acum la lima boltă, la imaginile fericit înlăn-e ale universului în perspectivă creș-ți, așa cum le-a văzut, cu secole în-ță, și genialul Dante, mi-am spus că, iind *Divina Comedia*, marele poet nu vut altă treabă de făcut, în afara fireștii ăturii a frazelor și versurilor, decât să i nume personajelor din mozaicurile

precum acea a lui Constantin Cavafis. Seferis s-a identificat cu Sudul, comun Greciei artei, precum și orizontului poeziei profunde și strălucitoare a Italiei și Spaniei. T.S. Eliot explorează universurile tematice ale lui Dante și Victor Hugo, pe ale lui Cavafis, sau ale *Mahabharatei* și celorlalte poeme epice orientale. Saint John Perse aduce în literatură soarele și marea Caraibelor, ca și țarmul oceanului la care ajung imigranții în America de Nord, în vremea sălbaticului război din Europa.

M-am întrebat adesea cum a fost cu puțință ca Vincent van Gogh să locuiască și să picteze la Arles și, alături de lanurile de grâu sub soare, să nu redea, nici măcar odată, splendoarea pătată de sânge a fabuloasei arene romane. Am crezut multă vreme că, forțat de patimile sale, el nu a văzut clasicitatea. Dintr-un text al său, referitor la Puvis de Chavannes, mi-am dat seama că nu a fost așa. Van Gogh alesese

Performanța obligă!

**marius
tupan**

Era momentul ca și România să aibă un important festival internațional de literatură, așa cum există în numeroase țări civilizate, în care accentul nu cade doar pe îmbuibarea materială. S-a spus, nu fără temei, că singurele și garantatele noastre *prodeuse rezistente* în concurența mondială sunt cele culturale. Cei care continuă să aducă în discuție doar operele lui Cioran, Eliade, Ionesco diminuează și restrâng meritele românilor în concertul universal, atâta vreme cât Blaga, Ana Blandiana, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, D.R. Popescu, C.V. Gheorghiu au căpătat recunoaștere internațională, figurând în antologiile și istoriile lumii. La malul mării, unde s-au strâns scriitorii din 27 de țări, nu doar pentru a omagia pe cel care urma să capete premiul „Ovidius”, ci și pentru a dezbate un subiect de actualitate, *Inter arma silent musae?*, s-a demonstrat că autorii români nu-s numai artiști înnașcuți (versurile câtorva au excelat în recitaluri), ci și gânditori profunzi, originali, adecvați la temă. Discursurile lui Bogdan Ghiu, Gabriel Chifu, alături de al spaniolului J.J. Armas Marcelo (nu întâmplător le publicăm în acest număr) au fost cele mai aplaudate. Dacă nu avem încă un premiu Nobel, vina nu-i doar a juriului suedez, ci mai ales a noastră: continuăm să ne punem bețe în roate unii altora, rămânem robii orgoliilor exacerbate, ne facem o contrapropagandă păguboasă. Pe lângă atâtea merite, care nu-s deloc puține, Festivalul „Zile și nopți de literatură” îl are și pe acela de a-i avertiza pe invitați, scriitorii remarcabili din toate colțurile lumii, că în România se află un potențial literar remarcabil, de care trebuie să se țină seama, mai ales acum când faimoasa globalizare intră în dezbateri prelungite, controversate, nu întotdeauna benefice. Eugen Uricaru, președintele U.S.R., a intuit cu perspicacitate necesitatea acestei manifestări de amploare, cu rezonanțe multiple, ce va însemna o dată memorabilă în civilizația românească. Societatea noastră, în general, Uniunea Scriitorilor, în special, se află într-o profundă criză materială. Puțini știu câte eforturi a făcut breasla noastră pentru ca acest festival să se desfășoare în condiții optime. Succesul lui nu a stat doar în invitarea unor scriitori de notorietate (lista participării am oferit-o într-un număr trecut), ci și în varietatea manifestărilor propriu-zise, în care recitalurile poetice și colocviul sus-numit au ținut capul de afiș. Iar premiile (căci au fost două) bine alese omagiază și un juriu competent, ce nu a lăsat prea multe comentarii în jurul său. De altfel, interviurile noastre din acest număr sper să fie edificatoare. Sigur, au existat și câteva nesincronizări, minore însă, care nu pot umbri succesul înregistrat de Festivalul „Zile și nopți de literatură” de pe litoralul românesc. Cu un astfel de debut, Uniunea Scriitorilor e obligată să continue grandioasa manifestare. Din câte am înțeles, ediția a doua a început deja: performanța obligă, doar!

**Marius Traian
Dragomir**

În perspectivă universală

baptisteriului „Santei Maria del Fiore”. Um șapte secole Dante Alighieri nu ar a creat într-o lume care solicita, sub port filosofic, intelectual și uman, cântile *Paradisului, Purgatoriului și Infernului*, ci exprima limpede, vizibil și echivoc, structura detaliată a marelui em.

Cu nici măcar un secol în urmă, Constantin Cavafis alcătuieste o poezie un farmec, de o noblețe, o sobrietate, o lemnitate și simplitate, de o liniște și o tulburare infinite, lucrând cu teme, ersectate, ale Greciei clasice și Bizanului. Greu de aflat, în două secole de literatură a Occidentului, o poezie atât de elegant pasională, intuitivă, inspirată,

o anumită zonă tematică, din experiența sa în Franța provençală.

Europa, Occidentul, lumea actuală sunt un imens rezervor tematic, scriitorul de azi - poetul - va trebui să neglijeze enorm din conținutul lui, dar nu are dreptul să nu îl cunoască într-un chip cât mai complet. Acest rezervor este cultura gigantică un continuum de la Homer și până azi, constituindu-se într-un patrimoniu din care, sub raport erudit, nu mai există pierderi. Ce alege scriitorul care trăiește și scrie acum în România? Mult prea frecvent el își stabilește opțiunile sub impresiile momentului și locului său - este cazul să se reazeze în constelația adevăratei culturi, plasându-se pe terenul unei gândiri încadrând universalist textul literar. Cel care nu își concepe opera în perspectiva universală riscă să eșueze într-o perfierie a culturii autentice.

**Doi prieteni
de nedespărțit:
Gabriel
Dimisianu
și
Dumitru
Tepeșneag.**

radu voinescu

O MATRICE STILISTICĂ - MITTELEUROPA (I)

Cine are ocazia să petreacă un timp oarecare la Viena își dă seama că numai acolo se putea naște psihanaliza. Viena - sticlind de lumini reci în vântul care suflă tăios toată iarna pe talvegul Dunării, Viena - cu vitrinele ei imitând ilustratele de Crăciun și de Paști din anii '20-'30, vesele și frumos colorate, Viena - care la căderea serii trage obloanele magazinelor și ale restaurantelor, Viena - care are darul de a fi, simultan, un mit pozitiv și unul negativ. Pentru cineva venit din lumea latină, un panou precum cel care se putea vedea în februarie 1999 la intrarea în restaurantul „Einstein“ aflat, dacă nu mă-nșel, pe Grillparzer Strasse, așadar chiar lângă *Rathaus*, primăria capitalei, și pe care sta scris cu cretă: „Ținem deschis pentru dumneavoastră între orele 10.00-18.00“, este de un debordant umor involuntar. Dar exprimă, totodată, pentru inițiat, și fariseismul unei lumi în care politețea are diferite trepte și grade, nuanțe și glisări de sens imperceptibile unui străin, în care masca e uneori mai importantă decât chipul. La Viena, cu celebra ei *Votivkirche*, monument al neogoticului, și cu clădirea de un clasicism... *kitsch* trecut prin sita construcțiilor de *haciendas* din Sudul american,

ori la concertele de la *Musikverein* sau *Konzerthaus* fără să se întâlnească de fapt, ratând parcă de fiecare dată marea întâmplare eliberatoare.

E dificil de înțeles Viena. Efluviile de parfum de liliac din aprilie și farmecul vitrinelor ei desprinse din cărțile cu poze, pasiunea pentru cofeturi și portul tradițional (*Tracht*), frumos împodobit, nu par a rima defel cu antisemitismul Vienei de până la al doilea război, cu răceala unor clădiri de inspirație neoclasică, cu spiritul ei, care se scaldă între militarism și exuberanță. Mereu e ceva care scapă în acest oraș al lui Klimt și Egon Schiele, al lui Freud, Carnap și Wittgenstein dar și al lui Karl Lueger, extraordinarul primar, înfocatul antisemit, și al tinereții lui Hitler unde, după propriile spuse, acesta s-ar fi transformat „dintr-un delicat cosmopolit într-un fanatic antisemit“. Hitler, de fapt, venise să studieze arta la *Akademie der Bildenden Künste*, dar a fost respins la examen. Cum s-au păstrat numeroase ilustrate pe care viitorul *Kanzler* le-a realizat pe când făcea foamea într-o locuință mizeră de pe *Mariahilferstrasse*, e chiar de neînțeles cum de n-a fost admis; junele Adolf nu era lipsit de talent și de gust artistic. Dacă ar fi devenit un pictor cu beretă, trăgând după el șevaletul prin *Volksgarten* sau pe *Kahlenberg*, dealul de pe care orașul imperial oferă o priveliște emoționantă,

coloane de muncitori defilând cu steaguri roșii, discursuri incendiare la adresa capitalismului roșite de la tribune la care se pot afla lideri politici de vază din Guvern și din Parlament, încheiate cu splendide revărsări de bucurie lângă grătarele cu cârnăciori și lângă butoaiele de bere, cu dansuri și petreceri pe pașiștile verzi și cu superbe jocuri de artificii... 1 Mai se transformă din nou în Armindeni.

Das ist Wien, das ist österreich, asta-i Viena, asta-i Austria, auzi spunându-se cu un fatalism optimist și tolerant pe care parcă-l cunoști de undeva și care vine probabil dinspre infuzia de slavism primită de Imperiu.

Orchestra Johann Strauss

Viena e o minune paradoxală a acestei lumi, iar misterul ei vine desigur din combinația unică de mentalități la care au contribuit triburile indo-germanice, băștinașe, legiunile romane care au avut aici garnizoană, psihologia germanică la care s-au adăugat cea slavă, cea italiană, cea evreiască și câte vor mai fi fost, rezultat al existenței unui imperiu care s-a destrămat în 1918 după ce se manifestase în chip dual (inclusiv formula „dualism austro-ungar“ e semnificativă în sensul celor spuse aici, statul acesta a fost mereu și a rămas impregnat de un binarism al valorilor, înzestrat cu o față iluministă și de alta tenebroasă), ridicând către orizontul civilizației europene popoarele pe care le stăpânea, înăbușind doleanțele centrifuge ale minorităților naționale, frânându-le propria dezvoltare. Problema identitară vieneză nu e mai puțin una care să stea la baza nașterii freudismului. Și, cu toate că Viena este mult deosebită de Austria în general, ea dă probă de ceea ce a putut însemna Imperiul, ea armata lui de funcționari care au perpetuat până azi un statut aparte față de toate celelalte țări europene al celui care deține o slujbă la stat, al unui *Beamter*, care este asimilat parcă unui tip *sui-generis* de aristocrație.

Dar Viena, în calitate de capitală a Imperiului nu a iradiat numai dominație ci și cultură. O cultură care și-a lăsat amprenta în maniere impredictibile asupra scriitorilor și artiștilor născuți între naționalitățile grupate sub coroana habsburgică. Scriitori care au marcat definitiv literaturile țărilor lor și după destrămare (fie că au rămas scriitori austrieci, fie că s-au întors către limba maternă), și mai târziu - precum *Miroslav Krleža*, *Milan Kundera*, *Witold Gombrowicz*, *Jaroslav Hašek*, *Liviu Rebreanu*, *Lucian Blaga*, *Danilo Kiš*, *Konrád György*, *Claudio Magris*, *Hermann Broch*, *Vasko Popa*, *Franyó Zoltán*, *Franz Liebhart* și alții - creând într-o matrice stilistică pe care o identificăm a aparține simultan originii lor și spațiului de formare culturală.

Relația aceasta dinamică între Centru și Margine, între Capitală și provinciile fostului imperiu a generat, din tensiunea ei, din acumulările constructive determinate de politica imperială și din nemulțumirile explozive induse tot de aceasta, un tip de scriitură, o linie culturală pe care *Cornel Ungureanu*, în cartea sa *Mittleuropa periferiilor* (Editura Polirom 2002), o descrie cu rară pătrundere, o actualizează și îi face vizibile liniile de forță.

zile și nopți de literatură

numită de arhitectul ei, *Joseph Maria Olbrich*, *Secession*, cu năstrușnicul imobil al lui *Hundertwasser* din *Kegelgasse* sau cu cele ale lui *Arick Bauer*, din *Gumpendorfer Strasse*, cu blocurile împodobite cu majolică de pe *Linke Wienzeile*, realizate de *Otto Wagner* și de același *Joseph Maria Olbrich*, cu *Flohhmarkt*, Piața Puricilor, echivalentul acelor *Marchés aux puces*, ale Parisului, și al talciocului nostru, unde poți cumpăra de la cărți vechi și argintărie la săbii, uniforme și decorații ale ofițerilor imperiali, și cu exuberantul parc de distracții din *Prater*, cu rarele localuri deschise după căderea nopții, unde imaginea câte unei doamne sau a câte unui domn, singuri la masă, ruminând, absenți, la gânduri pe care parcă le vezi trecând, materiale, prin fața ochilor lor pierduți într-o contemplare maladivă, la Viena și numai la Viena ar fi putut *Freud* să dibuiască drumul întortocheat către subteranele inconștientului. Excentrică și în același timp ultraconservatoare, cultivând acea atmosferă interioară de casă de păpuși definită atât de inimitabil prin termenul *Gemütlichkeit*, Viena își arată pe stradă femeile frumoase, cu părul blond sau brun, cu ochii aburii de un dor pe care niciodată nu l-ar mărturisii, trecând frumoase, magnetice, cu o atracție care nu sfârșeste decât tot în însingurarea retragerii îndărătul obloanelor, în tihna de casă cu bibelouri a apartamentelor mobilate *Jugendstil*, și cu o tristețe bine disimulată, printre privirile bărbaților, jucând indiferența, mascând, și unii și ceilalți, nevoia de altceva, de împlinire, de descătușare din colivia de aur a convențiilor și a obiceiului de a goli lent și sigur *Krügel* (halbă) de bere după *Krügel* sau *Seidel* (șap) după *Seidel*, sau de a luneca unii pe lângă alții pe role, în timpurile de azi, ca într-un vals amețitor, de-a lungul aleilor de pe *Donauinsel*, de a se saluta în foaierea de la *Staatsoper* sau de la *Burgtheater*

bucurându-se de mica lui celebritate, cine știe care ar fi fost soarta Europei?! Așa, avea să intre, în 14 martie 1933, în orașul care-l umilise, și să declare mulțimii adunate cu entuziasm în *Helden Platz*, Piața Eroilor: „*Dieses Land und dieses Volk kommt nicht zum Reich in einer demütigender Rolle, ich selbst führe Euch ein*“ (Această țară și acest popor nu intră în Reich într-un rol umilitor, ci eu sunt acela care vă conduc într-acolo“, eu, adică, „eu, austriacul“, pentru că artizanul „Nopții cuțitelor lungi“ și al *Anschluss*-ului se născuse la *Braunau*, nu departe de *Linz*.)

După război, Germania a plătit toate oalele sparte, Austria rămânând mai departe capitala valsului, orașul experimentelor artistice, al dodecafonismului și al pozitivismului logic. Dar în *Helden Platz* mulțimea l-a aclamat de bună-voie pe *Führer*. Prin anii '70, istoricul *Hugo Portisch* a realizat un film documentar în serial pentru televiziunea austriacă, un film de o remarcabilă probitate, ocazie cu care supraviețuitorii ai evenimentului își exprimau sincer părerile, memorate de peliculă. Unul dintre participanți declara că nu putea fi o nenorocire mai mare pentru țară decât venirea lui Hitler, un adevărat monstru, și intrarea Austriei în *Reich*, altul declara cu un patos transportat că niciodată nu a văzut „o figură mai luminoasă decât a *Führer*-ului, niciodată ochi mai albaștri decât ai lui“... Suntem, deci, la trei decenii de la război.

Aceasta este Viena, contrastantă, fermecătoare și de o crudă inocență, rafinată și perversă, un oraș care te subjugă și îți creează angoase, unde te poți simți minunat și poți avea revelațiile unor prietenii trainice, calde, dar unde poți trăi experiența privirii piezișe aruncate străinului, un oraș jovial și cultivat și o metropolă unde 1 Mai se sărbătorește cu tot fastul proletar-revoluționar:

Laudatio

Domnule Jorge Semprún,
domnule Eugen Uricaru,
stimați colegi,
doamnelor și domnilor,

Uniunea Scriitorilor a decis, anul acesta, să înființeze un premiu internațional pe care să-l acorde cu prilejul Festivalului "Zile și nopți de literatură la Mangalia". Acest premiu este destinat unui scriitor de certă valoare, care să fi adus, prin creația și activitatea sa, o contribuție importantă la afirmarea libertății de expresie și a toleranței interetnice. Numele acestui premiu este "Ovidius", în amintirea marelui poet latin, care și-a sfârșit zilele, exilat aici, pe țărmul Pontului Euxin, unde a așteptat în zadar misiunea de iertare a împăratului și, așteptând, a scris **Tristele**, dar și - se zice - poeme în graiul autohtonilor. Acordat unui scriitor străin de seamă, acest premiu ar vrea să invoce și să evoce acele versuri care au pierit o dată cu limba rămasă, la rândul ei, necunoscută, a geților sau a sarmaților: să fie o compensație simbolică pentru pierderea lor.

Acest premiu se vrea, în același timp, un act de legitimare inițiat din spațiul unei literaturi care nu a dus niciodată lipsă de talente, al unei culturi care, în ciuda ultimelor patru decenii de dictatură comunistă, n-a fost o "Siberie a spiritului", se vrea, în fine, un gest de apropiere și de regăsire venit din acea parte a Europei care a fost atâta vreme ignorată și

Jorge Semprún:

Premiul „Ovidius“, pentru valoarea recunoscută a operei literare și pentru contribuția la afirmarea libertății de expresie și a toleranței interetnice.

Alain Robbe-Grillet:

Premiul Festivalului Internațional „Zile și nopți de literatură“ pentru largirea frontierelor literaturii.

depărtată. Un gest, la urma urmelor, firesc, dacă acceptăm ideea că valorile trebuie să circule în toate sensurile și că validarea lor nu se face într-un singur punct de pe glob.

Alegerea juriului s-a oprit asupra dumneavoastră, domnule Jorge Semprún, nu pentru că ați fost un exilat, ca și Ovidiu, nici pentru că, asemenea lui ați trăit suferința și, în același timp, plăcerea perversă a singurătății. Nici pentru că opera și cariera dumneavoastră au fost marcate de numeroase alte premii, printre care și unul fondat de o româncă, Premiul Femina-Vacaresco. Ci pentru coerența destinului dumneavoastră de scriitor, pentru unitatea exemplară între opera dumneavoastră și biografia dumneavoastră.

Mentalitatea modernă - nu numai de la Proust încoace - obișnuiește să disocieze opera de biografie, eul artistic de cel empiric și uneori chiar să le opună radical. Dumneavoastră înșivă vă intitulați una dintre cărți **Scrisul sau via-**

jorge semprún

franchiste între 1957 și 1962, iar în 1964, în urma unor divergențe politice cu conducerea Partidului Comunist Spaniol, ați fost exclus din partid. Ați acceptat apoi, între 1988 - 1991, să fiți Ministrul Culturii în Guvernul Socialist al Spaniei, ați fost, prin urmare, nu numai ministrul

zile și nopți de literatură

ța/L'écriture ou la vie. Dar scrisul dumneavoastră merge mână în mână cu viața dumneavoastră care îl inspiră și-l ritmează. Câtă literatură atâta viață, câtă existență atâta conștiință. Proba acestei unități nu e dată numai de caracterul evident autobiografic al scrierilor dumneavoastră, cât de faptul - pe care singur îl mărturișiți - că scrisul este cel care v-a provocat și întreținut angoasa în loc să vă scape de ea. Nu v-ați expulzat din romanele dumneavoastră și nici conduita dumneavoastră civică n-a fost străină de aceea a personajelor dumneavoastră. Momentele cele mai puternice, cele mai reușite din proza dumneavoastră sunt acelea ale trezirii conștiinței, fugite înainte și înapoi, care se opun blocajului memoriei. "Memoria este inepuizabilă", spuneți, și justificați astfel un travaliu al memoriei și o datorie a memoriei.

Iar memoria dumneavoastră nu este unilaterală, deși ați fost și ați rămas un scriitor angajat. Ați fost francțiror în Franța ocupată, ați fost chiar comunist, ați fost arestat și închis în lagărul de la Buchenwald, unde ați ratat o moarte la vârsta de 20 de ani (mărturia acestei experiențe o găsim în cel mai cunoscut roman al dumneavoastră, **Marea călătorie/Le grand voyage**, precum și în romanul recent apărut și în românește, **Mortul care trebuie/Le mort qui faut**). Ați conspirat apoi împotriva dictaturii

lui Felipe Gonzalez, dar și al regelui Spaniei, ca, altădată, bunicul dumneavoastră.

Ați crezut în puterea formatoare a cărților și a idealurilor, dar ați acordat valoare acra vieții, nu ideologiei. N-ați traficant convingerile dumneavoastră antifasciste și ați recunoscut înaintea altora existența Gulagului și atrocitățile comise în numele idealurilor comuniste. Faceți parte dintr-o stângă europeană care încearcă astăzi să-și regăsească vocația asumând atât cât îi stă în putință eșecul comunismului real și analizând cu luciditate cauzele acestui eșec. Mari scriitori precum Baudelaire sau Kafka v-au apropiat de realitatea lumii și v-au îndepărtat de ficțiunea constrângătoare și lipsită de orice adevăr concret a teoriei comuniste. În ciuda perspectivei grave și, repet, angajate, nu v-ați pierdut capacitatea de mirare și de surpriză în fața gratuității existenței - fără de care scriitorul riscă să devină doar un predicator.

Pentru aceste motive și pentru încă multe altele, juriul nostru vă acordă Premiul "Ovidius". Premiul "Ovidius" nu este Premiul "Goncourt", dar să sperăm că, datorită numelui său ilustru și datorită prestigiului primului premiant, va deveni, la rândul lui, un premiu important și râvnit de scriitorii lumii.

A Vous l'honneur, Señor Semprún!

mircea martin

eugen uricaru:

„Patronajul președintelui României comunică de fapt tuturor celor interesați la ce nivel se desfășoară acest festival“

Marius Tupan: Dragă Eugen Uricaru, după un festival excelent, tu ai avut totuși o oarecare nemulțumire. Într-o zi ai spus că scriitorii români nu merită acest festival.

Eugen Uricaru: Unii dintre scriitorii români nu merită acest festival pentru că, din păcate, în zilele de desfășurare a colocviului sau a serilor de poezie am observat cu uimire două chestiuni: dialogul pe care-l așteptam să se înfiripe între scriitorii români și marile personalități internaționale care au fost prezente practic nu a existat. Iată, a venit muntele la Mahomed; am adus în țară, cu mare greutate, niște personalități extraordinare și nu cred că foarte mulți dintre scriitorii români care ar fi plecat la Paris sau la Madrid ar fi reușit să se întâlnească cu acești scriitori măcar prin faptul că sunt deținătorii unor poziții cheie în sistemul cultural din respectivele țări. Iată: a fost de față președintele Comitetului Nobel pentru literatură, a fost de față președintele Academiei „Goncourt“, a fost de față directorul celei mai importante reviste de poezie „Paul Enzy“ - Michel Deguy, a fost directorul Editurii Minuit, a fost șeful colecției de poezie de la Editura Gallimard. Iată ocazii, ocazii extraordinare pe care nu le-am văzut fructificate - sau poate nu le-am văzut eu - și ele s-au petrecut. Asta e o chestiune. A doua chestiune este că, din păcate, atunci când se citește poezie cred că cei mai atenți, în primul rând, trebuie să fie poeții. Ei bine, poeții fie că încingeau un chef strânic alături și bruiiau lecturile, fie că se considerau atât de importanți, încât părăseau demonstrativ locul după ce își citeau poezia proprie, pentru a atrage atenția asupra minunatelor prezențe. Dar nu aș generaliza acest lucru. Cred că este o vină a organizatorilor: au avut anumite criterii pe care le-au aplicat. Poate că până la urmă criteriile au fost bune și alegerea a fost greșită, sau invers. Poate criteriile au fost greșite, deși unul dintre criterii a fost acela al cunoașterii unor limbi străine, acela a unei comunicabilități, a faptului că un scriitor trebuie să aibă și o prezență socială. Au fost invitați autori din diferite generații, din diferite orientări, din diferite grupări, dar la anul vom avea un alt festival și sper că scriitorii ce vor fi invitați vor reuși să valorifice mai profitabil aceasta întâlnire.

M.T.: De când ți-a venit ideea să faci acest festival? Cu ce ocazie?

E.U.: Ideea este veche. O discutasem și cu Laurențiu Ulici. Am considerat că trebuie să facem ceva pentru a intra în circuit. De fapt, acest gest, acest festival este un pas către circuitul normal al valorilor literare, a circulației informației culturale, a prezenței fizice - să spunem -, a autorilor, a crea un mediu bun pentru întâlniri, discuții - mai mult sau mai puțin amicale. Iată, colocviul a avut peste 30 de comunicări, ceea ce este un lucru deosebit. Dar, practic, s-a lucrat aproximativ nouă luni pentru realizarea acestei întâlniri așa încât peste o lună vom începe lucrul la ediția a doua.

M.T.: Ai avut vreun model? Ai fost la vreun festival care te-a încântat?

E.U.: Am fost la mai multe festivaluri. Am

fost la Lahting - în Finlanda, la Struga - în Macedonia. Sigur că am pornit de la aceste fapte existente de literatură, dar acest festival are specificul său. În primul rând că nu este un festival de poezie - este un festival de literatură. În al doilea rând că are un colocviu destul de viu. În al treilea rând are un premiu care este la rândul său o instituție. Acest premiu stă alături de colocviu și totul este cuprins în acest festival. Nu este doar o chestiune turistică sau o agapă prietenească, ci este chiar un moment de cunoaștere și de lucru.

M.T.: Presa a comentat favorabil acest festival, această manifestare. Dar au existat și anumite voci, cum că ar fi fost politizat festivalul prin venirea domnului președinte Ion Iliescu. Ce părere ai?

E.U.: Mi se pare bizară atitudinea unor colegi pentru că este vorba de un coleg de-al nostru, foarte iritat de prezența președintelui României. După câte știu eu, chiar festivalul de la Struga se găsește chiar în aceeași situație. Este sub înaltul patronaj al președintelui statu-

vel se desfășoară acest festival. Nu este vorba de o implicare. Din câte știu eu președintele României nu face parte din nici un partid politic.

M.T.: Deocamdată...

E.U.: Cât e președintele României. Observați că m-am adresat președintelui României.

M.T.: Ai încredere în edițiile viitoare? Crezi că vei putea să le susții? Știi că ai făcut foarte greu rost de bani. A costat foarte mult acest festival?

E.U.: A costat. Nădăjduiesc că această primă ediție a fost bine realizată și putem să prezentăm acum o carte de vizită. Voi face apel la

zile și nopți de literatură

lui, al țării. Eu cred că literatura română are nevoie de ocrotire, de un sprijin din partea statului. Și în tradiția culturii românești - Carol al II-lea, de exemplu, regele României - a sprijinit foarte mult cultura și s-a instituit într-un patron al literelor. Noi pierdem teren - cultura scrisă. Suntem cuprinși într-o ofensivă a vizualului, a auditivului; cultura scrisă e din ce în ce mai puțin prezentă, din ce în ce mai puțin frecventată - ca să spunem așa. Iată, cred eu, cartea, în general cultura scrisă este fundamentul identității noastre naționale. Fără carte ne vom pierde. Și această carte trebuie sprijinită. Patronajul președintelui României este o formă de sprijin; este o autoritate. Autoritatea numărul 1 în statul român, care a considerat că este bine să se întâlnească cu scriitorii. Dar președintele României va fi și peste câțiva ani altcineva și sper ca, atunci, acela să fie patronul acestui festival.

M.T.: Sunt de acord cu ideea ta. Dar, domnul Ion Iliescu a fost doar un patron spiritual. Pe noi ne-ar fi interesat, în primul rând, să fie și un patron care să ne ajute.

E.U.: Sigur. Autoritatea domniei sale poate determina alte organisme ale statului - și nu doar ale statului -, ci oameni care consideră că lucrurile importante trebuie să fie sprijinite. Această autoritate o văd ca pe o autoritate simbolică dând un certificat de seriozitate până la urmă, și de interes. Nu este acest festival interesul lui Uricaru, sau al lui Tupan sau al unui grup de oameni, ci este un interes național - atrăgând atenția asupra interesului național - și nivelul de realizare este unul foarte înalt. Nu este un festival care se desfășoară la întâmplare - o încropeală -, ci este o chestiune foarte serioasă. Patronajul președintelui României comunică de fapt tuturor celor interesați la ce ni-

sponsori arătându-le cum s-a desfășurat, cine a participat, care sunt beneficiile de imagine din acest festival și sper să avem și un sprijin material din partea celor interesați a-și lega numele de acest festival.

M.T.: Am asistat în fiecare zi la dezbatere și cred, nu știu dacă nu mă înșel, doi scriitori au fost excelenți - doi scriitori români.

E.U.: Da. Doi scriitori români: Bogdan Ghiu și Ion Pop.

M.T.: Nu trebuie uitat Gabriel Chifu.

E.U.: Pofțim: putem vorbi de trei.

M.T.: Textele lor am să le public în acest număr în „Lucașul“.

E.U.: E un lucru foarte bun.

M.T.: La edițiile viitoare vor veni aceiași scriitori sau, dimpotrivă, vor face o rotație?

E.U.: La edițiile viitoare vor fi invitați alți scriitori. Nu înseamnă că înlocuirea va fi sută la sută. E nevoie și de o continuitate, dar cu siguranță vor fi invitați și alți scriitori. Și așa vrea să fac o precizare: Festivalul de la Vilenița - în Slovenia, unde Ana Blandiana a fost premiata anul acesta - are în general cam 40 de invitați din străinătate și 4 scriitori din Slovenia. Iată, la noi au fost 78 de scriitori din străinătate și 23 de invitați, plus presa literară sau neliterară în care majoritatea au fost scriitori. Am căutat o soluție să fie prezenți cât mai mulți scriitori. Sunt totuși constrângeri de ordin organizatoric, material. Nu e o chermезă acest festival.

M.T.: Am observat acest lucru și așa vrea să te felicite sincer pentru ce s-a întâmplat pe litoral. Sperăm să trăim cu toții: să putem prinde cât mai multe ediții.

E.U.: E bine. Vă mulțumesc.

Când am primit, ca provocare, invitație și ofertă, tema colocviului nostru - "Inter arma silent musae? / Scriitorii în vreme de criză?" - am stat, am privit, am tăcut dezarmat și apoi mi-am pus câteva întrebări:

- Despre ce arme, deci despre ce război, despre ce stare de război, declarată sau nu, între cine și cine, e vorba?

- Dacă în vacarm rolul literaturii nu este cumva tocmai acela de a face liniște - ca să se iudă "zgomotul și furia" -, de a provoca, cere, clama un anumit soi de tăcere, de "contratăcere", și ce fel de tăcere este cea de care au nevoie și, pe de altă parte, pe care o provoacă, astăzi, "muzele"?

- Despre ce criză vrem să vorbim, la ce criză ne-am obișnuit - ca la ceva de la sine înțeles, deja tematizat, formalizat - să ne referim, și dacă nu cumva tema aceasta, a crizei culturii, literaturii, spiritului etc., nu este oare deja un loc comun pe care nu-l mai gândim, nu-l mai explorăm cu adevărat, un veritabil - deși consensual, deci cu atât mai suspect - cuvânt de ordine al actualității - un adevărat mediu și cod de comunicare, semn de recunoaștere în Republica Literelor?

- Și mi-am amintit de un vers, autentic post-hölderlinian, al unui mare poet român de azi, Ion Stratan, care pe la începutul anilor '80 ai secolului XX se întreba cam așa: "De ce să fii poet în vremuri mari? Ce cu ce să compari?"

Căci trăim, dragi colegi, vremuri cu adevărat mari, cu adevărat extraordinare (chiar dacă nu și înălțătoare). Al căror singur defect, unic neajuns este faptul că noi, scriitorii, gânditorii, artiștii, nu mai jucăm, în ele, în această măreție și preamărire de sine, chiar și în mizerabilism, a epocii contemporane, nici un rol. Progresul, gata, așa cum am visat - de ce să n-o recunoaștem? -, așa cum cel puțin o parte dintre noi, sau noi toți în anumite părți ale ființei noastre, s-a automatizat: nu mai are nevoie de om care să meargă "tot înainte", așa cum nici societatea însăși pare a nu mai avea nevoie de oameni ca s-o ducă bine sau rău, și deci nici literatura de scriitori ca să fie citită, trăită. Trăim vremuri eroice fără eroi, războaiele esențiale nu se mai duc pe câmpuri de bătălie și în tranșee, iar pacea nu mai are cu adevărat preț, și-a pierdut contururile și chiar gustul. A devenit chiar, uneori, o miasmă.

Și atunci? Problema noastră, marea noastră problemă este că nimeni, astăzi - vreau să spun societățile noastre -, nu mai are nevoie de noi, nici măcar ca ființe codificate-inutile, de lux, ca pe vremuri. Iar noi nu mai suntem capabili să ne inventăm o utilitate, un rol, o funcție în marele mecanism - care este esențialmente unul de limbaj, "literar" și "artistic" - al lumii contemporane, nu mai suntem în stare să oferim societăților noastre o nevoie specifică de literatură, adică de noi înșine. Trăim tot mai nejustificat.

Și este oare vina noastră? Ca întotdeauna, ne scaldăm, poate, în răspuns, ne înecăm, ne sufocă răspunsurile, avalanșă, la niște întrebări pe care însă noi întârziem să le punem. Chestionăm noi oare cu adevărat epoca, încercăm noi oare imposibilul, adică să-i reprezentăm ireprezentabilitatea de fond, care nu se datorează însă faptului că lumea contemporană n-ar avea chip, ci că se trăiește pe sine, tocmai, doar ca reprezentare, fără "fond", ca simulacru de sine fără de prototip? Interogăm noi, așadar, propria epocă, pentru noi - dar nu numai - una de criză (dar ce fel de criză?), așa cum trebuie, la înălțimea ei plată, astfel încât viața de zi cu zi a planetei să devină text clar, sensibil, evidență clară, provocatoare, răspuns limpede, răspicat?

"Cititul", chiar și pentru analfabeți, este un simț, o funcție automată și inconștientă, o regulă de funcționare a minții și a ființei. "Citim" și

Literatura în epoca limbajului

bogdan ghiu

"scriem", cu toții, permanent realitatea, în noi se desfășoară un neîncetat discurs, se joacă un neîntrerupt teatru (de umbre, al lumii). Mai oferim noi, scriitorii, astăzi, suportul textual care să sprijine această lectură-scriere fără text a tuturor oamenilor care suntem?

Heidegger - și, pe urmele lui, până azi, legiuni întregi - vorbea despre o epocă și despre o epocalitate a Ființei. Nouă ni se pare, azi, că trăim tot într-o epocă, dar a Tehnicii, deci a pierderii Ființei, a Ființei în proteze. Eu cred, însă, că trăim, scurt spus, în epoca Limbajului, că limbajul literaturii, artei, gândirii s-a făcut, astăzi, epocă. Și că tocmai de aceea literatura, artă a limbajului (dar nu numai ea), a devenit critic imposibilă. Trăim într-o epocă a limbajului pe care însăși literatura a dorit-o, a visat-o (chiar dacă altfel), și la instaurarea căreia, alături de anumite filosofii care au privit lumea ca limbaj și cu care ea a mers, de mult, mână în mână, a contribuit. Și aceasta este duplicitatea literaturii, complicitatea ei cu dezastrul și la dezastrelor lumii moderne, conștiința ei scindată, încărcată, frământată, care astăzi îi provoacă insomniile și n-o lasă să trăiască actualitatea, să meargă mai departe, să acționeze în modurile ei specifice, să se închege. Literatura, nu tehnica, a "comunicatizat" și "informaționalizat" lumea. Și tot ea a participat, chiar fără să știe ce face, la

ne-am obișnuit să le deplângem. Și pe bună dreptate: căci sunt ale noastre, și ne-au fost furate, și n-am făcut nimic ca să împiedicăm acest furt; dimpotrivă, am fost complici la el.

Da, ce vedem zilnic, pe micile ecrane și pe străzile orașelor, sunt armele noastre, stimatei confrăți, dragi compatrioți întru invizibilitate socială și șomaj istoric! Sunt armele muzelor noastre, ale blânelor, teribilelor, inspiratoarelor noastre muze, care erau perfect înarmate și, să nu uităm, foarte războinice! Păreră mea este că arta modernă a învins din punct de vedere social, dar pierzând, dispărând, devenind invizibilă. S-a generalizat, s-a "democratizat", a devenit "populară", e consumată, dar nu în nume propriu, ci ca altceva, sub alte nume, în chip anonim și bastard, ca publicitate, media, vestimentație, automobile, decorațiuni interioare, Internet, *life-style* etc. Am învins pierzând. Sau, mai exact, alții, altcineva, nu noi, a învins folosindu-se de armele muzelor noastre. Și poate tocmai acesta este războiul care le face, astăzi, pe muze să tacă. Presa, de pildă, nu este atât informație, cum se spune, cât mai ales

zile și nopți de literatură

instaurarea domniei mass-media, visând o comunicabilitate universală și o adresabilitate de masă. Ea a ieșit din tăcere și a ridicat, poate chiar prima, vocea la om - și oamenilor le place să trăiască, azi, în vacarmul acesta în care tocmai vocea literaturii nu se mai aude. Tocmai literatura, în străfundurile filigranelor ei, s-a visat depășită, a visat să depășească obstacolul protocoalelor limbajului literar și să se facă societate. Și visul i s-a îndeplinit, iată, și literatura a rămas fără loc propriu și fără voce, a devenit invizibilă, transparentă. A "virtualizat" lumea, și lumea, iată, se virtualizează galopant sub ochii noștri. Exagerând și forțând - dar, în opinia mea, foarte puțin, ridicând literar tonul tocmai pentru a încerca să mă fac auzit -, aș spune că astăzi trăim în literatură mai precis în mod literar, că am devenit niște "figuri ale limbajului" generalizat, că ființa - individuală și colectivă - se trăiește azi ca limbaj, la modul limbajului, și că tocmai de aceea literatura - alături de celelalte arte - a devenit, de fapt, prin expropriere de sine, invizibilă: nu se mai distinge.

"Aura" artei, a cărei dispariție, profetică, Walter Benjamin o anunța, printr-un gest esențialmente scindat, duplicitar, vătându-se/bucurându-se, încă din anii '30 ai secolului trecut, aura artei, deci, a dispărut, dar generalizându-se, anonimizându-se, făcându-se societate.

Cele afirmate mai sus ar necesita, desigur, dezvoltări ample, atente, meticuloase, deopotrivă temerare - *Aude sapere!*, ne îndemna Kant - și migăloase, care nu-și au, evident, locul aici și acum. Dar să deschidem un ziar sau să privim un spot publicitar, și să vedem câtă artă a cuvântului și a imaginii este în ele, dându-le tocmai forța de comunicare, de impact pe care cu toții

literatură și grafică, și tocmai de aceea se vinde. Dar fenomenul este, azi, cu mult mai extins. Atât informațional, cât și biotehnologic, noi am devenit, astăzi, cu toții, ființe de limbaj, "literatură", suntem descompuși, desfăcuți, analizați și resintetizați, în clipa de față, în elemente de limbaj. Visul, utopia comunicațională a artelor, și în special a literaturii (la începutul secolului trecut, Kafka, de pildă, în *Scrisorile către Felice*, visase nici mai mult, nici mai puțin decât un fel de... fax!) s-a realizat. (Căci poate marile utopii ale modernității au murit tocmai prin zădărnici. Dar aceasta este deja o altă temă de reflecție.) Trăim într-o societate profund "artistică" și "literară". De aceea literatura a devenit, azi, invizibilă, părând inutilă, futilă, simplu patrimoniu pe care nimeni nu pare, vreodată, să-l fi creat.

Această fundamentală criză de societate a literaturii este și șansa ei. Într-o epocă în care totul e limbaj, literatura est poftită, pur și simplu, nu să continue, nu să persiste, ci să se nască din nou: ca pe o planetă nouă, în noi condiții de mediu - și, mai ales, de media. Literatura, azi, trebuie să renască într-o societate care a devenit profund "literară". Căci lumea de azi, așa cum prevăzuse Nietzsche, este o fabulă, o poveste, întreține în mod fundamental cu ea însăși un raport ficțional, figurat, metaforic și metonimic, adică esențialmente de ordinul literaturii, situație care face deopotrivă imposibilă și inevitabilă, obligatorie literatura.

Din romanul fără romancier și din poezia fără poet care este lumea contemporană numai scriitorul, acum, lipsește. El nu s-a instalat încă în noua sa, și de el creată, situație istorică. E umbra cea mai umbră într-o ficțiune universalizată, automatizată.

matei călinescu:

„Am o părere foarte bună despre contestatari“

Marius Tupan: Domnule profesor Matei Călinescu, ați venit din America special pentru acest festival?

Matei Călinescu: În parte da, în parte pentru relansarea cărții mele despre Ioan P. Culianu și Mircea Eliade care apare în a doua ediție la Editura Polirom din Iași. După această frumoasă pauză colegială, între poeți, prozatori, critici și sălciile din Deltă, mă voi duce la Iași pentru două-trei zile și mă voi vedea acolo cu alți prieteni. După aceea revin în București și îmi va face o mare plăcere să prezint volumul *Jurnal suedez II* de Gabriela Melinescu.

M.T.: Nu vă dați seama că aveți în față un spion al lui Ioan Petru Culianu. Mi-a fost coleg de an și mare prieten. Spuneți-ne ceva despre Petru Culianu.

M.C.: Am spus ce-am avut de spus în această carte.

M.T.: Nu toți o citesc și nu toți ajung la ea. Câteva cuvinte.

M.C.: A fost un caz tragic: un tânăr savant român asasinat în mod misterios, foarte greu de elucidat.

M.T.: De ce?

M.C.: Pentru că un asasinat în Chicago, după zece-unsprezece ani interesează mai puțin poliția care are de-a face cu foarte multe asasinat recente.

M.T.: Să revenim la festival. Credeți că actualul premiat este cel mai bun care putea fi la această ediție?

M.C.: Semprun este un foarte bun scriitor și are un destin care poate interesa pe intelectualii români în sensul că el a fost un pasionat convins. Vine de altfel dintr-o mare familie politică spaniolă, este nepotul unui fost prim-ministru și a trecut din pasiune la comunism, după care în 1964, dacă nu mă înșel, a început să-și dea seama de monstruozițările și ororile comunismului și a devenit un martor al decăderii și dispariției comunismului, la care a participat prin mărturia sa.

M.T.: A fost o participare selectă?

M.C.: A fost o participare foarte bună din punctul meu de vedere, am întâlnit oameni foarte interesanți cum ar fi intelectualii români distinși pe care i-am văzut: Mircea Martin, romancierul Nicolae Breban, o serie de alți vechi prieteni care nu mai locuiesc în România, cum ar fi Victor Ivanovici, Dumitru Țepeneag pe care nu-l mai văzusem de mult și cu care am evocat amintiri din anii '60. Dintre personalitățile străine mi s-a părut interesant prozatorul spaniol J.J. Armas Marcelo. De asemenea, l-aș remarca pe romancierul englez Paul Baley.

M.T.: Generația '60, pe care dumneavoastră ați susținut-o cu aplomb, este foarte contestată la ora actuală în România. Ce părere aveți?

M.C.: Am o părere foarte bună despre contestatari. Îmi plac. Și noi am fost într-un fel niște contestatari și am fi făcut-o într-un mod mai deschis dacă s-ar fi putut. Este atul artelor și literaturilor să fie contestate de generațiile

următoare, după care lucrurile se aleg și vor rămâne câțiva scriitori care se vor clasifica.

M.T.: Ce părere aveți despre cei contestați?

M.C.: Cu unii dintre ei sunt vechi prieten. pe unii nu i-am frecventat prea des.

M.T.: În „Luceafărul“ au apărut două interviuri vehemente la adresa acestor tineri care contestă. Probabil că ați aflat de reacția lui Fănuș Neagu, reacția lui Buzura. Ce ziceți? Ar trebui să tacă autorii contestați?

M.C.: Să spună ce cred, și din acest haos de voci se vor alege niște voci mai armonioase care vor fi ascultate.

M.T.: Aș vrea să faceți o previziune. Dintre oamenii pe care i-ați susținut dumneavoastră, cei din generația '60, care credeți că va rămâne în literatura română?

M.C.: E foarte complicat pentru că n-am darul profeției sau, mai bine zis, cum remarcam într-o discuție cu Țepeneag, și el, și eu suntem niște profeți amnezici. Am făcut foarte multe profeții, unele dintre ele s-au împlinit, altele nu, dar le-am uitat pe toate.

marin mincu

C a italianist“ sau, mai exact, ca prieten al literaturii italiene, pot să afirm în cunoștință de cauză că Italia nu a fost reprezentată la nivelul Franței, care a venit cu toată artileria grea: Alain Robbe-Grillet, Michel Deguy, Jorge Semprun. Asta explică și de ce premiul a fost câștigat de un scriitor francez. (Deși de origine spaniolă, Jorge Semprun aparține, ca scriitor, Franței). Din Italia a fost prezent scriitorul Giuseppe Bonaviri, un clasic al

Și scriitori de expresie neolatină!

prozei italiene, pe urmele lui Giovanni Verga. Ca sicilian (născut la Catania, ca și Verga), Bonaviri atinge acel grad de universalitate mediteraneană pe care îl exprimă cel mai bine Sudul. Din motive explicabile, opera sa nu a fost tradusă încă în România, dar nu mă îndoiesc că aceasta va fi bine primită de cititorul român. (Editura Pontica își propune să-l introducă în colecția „Biblioteca italiană“.) Dar eu mă așteptam să fie prezenți prietenii mei, Mario Luzi și Umberto Eco. După cum se cunoaște, poetul Mario Luzi (născut în 1914) este unul dintre marii poeți ai secolului al XX-lea, aflat foarte aproape de Premiul Nobel, de mai

multe ori, în ultimele decenii. (În 1982 el a concurat împreună cu Nichita Stănescu.) Din poezia sa au apărut două culegeri în limba română: una îi aparține lui Dragoș Vrânceanu, iar cea mai recentă se datorează traducătoarei Ștefania Mincu (Editura Pontica, 2002). Nici Umberto Eco nu a fost (nu este!) prea departe de obținerea Premiului Nobel, și ar fi fost imbatabil, cred, în confruntarea pentru Premiul Internațional „Ovidius“ din această primă ediție. Eu sper ca cei doi mari scriitori italieni să poată să participe la ediția viitoare, când unul dintre ei ar avea mari șanse să iasă învingător. Mi se pare firesc ca un premiu internațional, patronat de Ovidiu, să încununeze mai întâi pe scriitorii de expresie neolatină. Cu toate acestea, nu există nici un impediment ca premiul de la Neptun-Mangalia să fie câștigat de un suedez sau de un turc, de un chinez sau de un rus, sau de oricare alt scriitor aparținând oricărei alte limbi ce se vorbește pe planetă. Este esențial doar ca acesta să corespundă condițiilor stabilite de regulamentul Premiului „Ovidius“.

Inter arma silent musae? Ce răspuns să dăm? Maxima cu pricina are o variantă mai lesne de acceptat, căci este mai cuminte, un enunț logic, simplu: *Inter arma silent leges*. Cât despre muze, ce să spunem? Este oare adevărat, tac muzele pe vreme de război sau, dimpotrivă, se încăpățânează și vorbesc mai tare, mai apăsat sau, doar, bolborosesc ceva în surdina și nimeni nu le ia în seamă? Care e varianta corectă, ca la concursurile televizate, de genul „Vrei să fii miliardar?”, ce să alegem? Cumva, pe toate trei, ori poate nici una?

Dar, înainte de a încerca vreun răspuns, să întoarcem puțin interogația principală pe o față și pe alta și să căutăm sprijinul în alte întrebări, ajutoare: de pildă, de ce este genericul discuției noastre tocmai această interogație? Ne aflăm cumva *inter arma*, sunt acestea vremuri excepționale, de război, de criză?

Dacă luăm în calcul data tragică de 11 septembrie 2001, ca și ceea ce a urmat în Afganistan, sau ceea ce tocmai se petrecuse în Iugoslavia, sau ceea ce se anunță în Irak și dacă privim toată această colosală desfășurare de forțe militare puse sub standard alianței antiteroriste, atunci suntem siliți să răspundem pe nerăsuflăte, aidoma unor școlari sărguincioși și copleşți, da, vremurile stau sub semnul armelor, da, e război și e cazul să ne întrebăm îngrijorați ce se cuvine să facă muzele în situația dată.

Iar dacă, imediat și firesc, ne punem problema naturii acestui conflict, atunci ne dăm ușor seama că el e provocat de ciocnirea unor ideologii diferite, de unor religii diferite, de unor modele mentale diferite, diferite ca apa și focul și ne dăm ușor seama că el, conflictul/războiul, se mută în interior, e deci mai grav, mai dificil de stăpânit, de stins, căci se petrece în mintea, în sufletul oamenilor, în zona cea mai adâncă și mai umbră, unde se adăpostesc valorile lor ultime, definitorii și difuze. Criza este atunci mult mai vastă, aidoma unui incendiu care a cuprins pădurile uscate pe vreme de secetă: îl stingi aici, îl stingi dincolo și izbucnește în alte zece locuri deodată.

Și așa stând lucrurile, da, e de bun-simț, muzele chiar n-au cum să tacă.

Dar, stop. Cine sunt de fapt muzele de care tot vorbim? Ne amintim, e la-ndemână, sunt personaje mitologice, zeițe, în număr de nouă, care, în Antichitate, prezidau artele. Iar, apoi, muzele au devenit substantiv comun, muza - totuna cu inspirația poetică, totuna cu poezia. Să reținem de aici neapărat ceva, și anume sorginea divină a muzelor, ele erau așadar un soi de punte, de canal de comunicație de la ceres la pământesc, ele îi inspirau pe artiști, adică aduceau mesajul zeilor în gura oamenilor, mai exact a unora dintre oameni, poezii (pentru economia demonstrației, să restrângem la poezii categoria largă a scriitorilor ori și mai largă a artiștilor).

Este aceasta o viziune care îl așeza pe poet într-o poziție privilegiată, pe un pedestal invizibil, dar real și permanent: rostirea lui nu era una comună, ci era o rostire aureolată, prestigioasă, încărcată cu nuanțe/unde profetice, poetul era călăuză și chiar, o fărâmă, taumaturg.

Avem de-a face aici cu o viziune datată, depășită? Vremurile noastre nu mai sunt dispuse să-i recunoască poetului însușirile acestea care-l scot din rând, vremurile nu-l mai privesc pe poet cu încredere și ca pe o autoritate? Probabil. Cel puțin în această regiune est-europeană, tirajele cărților, dar și multe alte semne, vorbesc despre o însemnată ruptură între poet și lumea sa. Aici, în Est, poetul pare să fi ajuns într-un con de umbră, într-o margine. Într-o margine, fără nimb și cu o reputație diminuată până la nesemnificativ, ignorându-i-se competența de către contemporanii care se feresc de ideile complicate și se lasă pradă unei imediate voluptăți consumiste (când nu sunt, vai, covârșiți de o sărăcie lucie!...).

Dar și așa, decăzut din legenda sa, cu arpile retezate, transformat într-un ins prozaic, un meseriaș ca oricare altul numit, de pildă, *producător de text, inginer textual*, poetul tot trebuie privit cu luare aminte. De ce? Fiindcă el operează cu verbul, cu logosul, materia sa primă este materia

Un aparat de măsurat normalitatea lumii

gabriel chifu

aceasta abstractă, de natură spirituală, cuvintele. Să ne aducem aminte cum este închisul începutul lumii în cărțile sfinte: „La început era Cuvântul și Cuvântul era cu Dumnezeu și Cuvântul era Dumnezeu. El era la început cu Dumnezeu. Toate au fost făcute prin el și nimic din ce a fost făcut, n-a fost făcut fără El...” Sau: „Și Cuvântul a devenit trup și a locuit printre noi (și noi am privit slava Lui, slavă ca a unicului Fiu din partea Tatălui), plin de har și de adevăr...”. Am citat din *Evanghelia după Ioan*. Ei bine, nu neapărat prin ce spune, ci prin cum spune, prin acea *tekhne* a sa, poetul (folosind, de pildă, gândirea de tip analogic, transferul de sens adus de metaforă) asamblează (iată, mi-am însușit limbajul tehnic, banal...) cuvintele în chip nou, *provocând înțelesuri noi, determinând o transformare a lumii la nivelul cel mai profund, la nivelul mental, al arhitecturii lăuntrice, al corespondențelor între universul cel mic și universul cel mare, între profan și divin. Aș risca o afirmație excesiv patetică, inflamată poate, spunând că în mod sigur fără poet, fără literatură, chiar dacă o bună parte dintre contemporani par să n-o știe, toată alcătuirea lumii noastre s-ar prăbuși cum se prăbușește o cupolă căreia îi smulgi stâlpii de susținere.*

Așa încât mitul cel mai potrivit să ilustreze condiția poetului astăzi (repet, lucru valabil cel puțin în această parte de continent) este mitul Cenușăresei. Nebăgat în seamă, neparticipant la balul plin de strălucire, umil, pus să aleagă boa-

gândește și așa...), atunci se comite o eroare fatală. Fără poet, fără literatură, fără sporul de spiritualitate datorat lor, lumea e pierdută. Direct și fără precauții, opinia mea este că indiferent dacă i se par scriitorii doar niște Pitii cu mesaj incomprehensibil, indescifrabil, lumea nu-și poate permite să renunțe la ei, lumea trebuie să țină cont de punctul lor de vedere și trebuie să-i așeze în centrul său.

Poezii nu pot opri războaie, molime, catastrofe. Ar fi naiv să sperăm că vom da noi, aici, un comunicat, că vom lansa noi un apel vibrant - vrem pace, vrem o lume ecologică pe dinafară și pe dinăuntru și, gata, de a doua zi, șefii de state or să ne asculte și vor înceta, rușinați, practicarea violenței. Poezii nu pot face nimic din toate astea. Ei trebuie lăsați să-și poarte aventura lor în limbaj. Atât. Cu asta și-au făcut datoria. Dacă ei există pur și simplu e suficient, lumea poate să stea liniștită, înseamnă că e bine. Dacă ei sunt în suferință, lumea trebuie să se alarmeze, căci înseamnă că ea însăși este în suferință. *Poezii sunt un fel de hârtie de turnesol, un fel de aparat care măsoară gradul de normalitate din fînța lumii.*

Poate e prea vag mesajul, poate părea neînsemnat darul acesta al poezilor, poate părea prea

zile și nopți de literatură

bele de mei, sau mai știu eu ce, lângă vatră, plin de cenușă, tocmai el, poetul, s-ar putea să fie cel așteptat de prinț (și prințul în cazul de față suntem noi toți ca sumă), fiindcă el deține unele răspunsuri (ori măcar unele întrebări) corecte de care e nevoie. *Le deține nu neapărat explicit, ci implicit, prin esența îndeletnicirii sale, care este una spirituală, metafizică.*

Dar să analizăm altfel impasul condiției poetului, de ce a ajuns să fie marginal ca rol public și cum se poate schimba starea asta. Detectăm următoarea relație: poetul ca emițător de mesaj, mesajul propriu-zis, căile de transmitere a mesajului și destinatarul mesajului său, cu noul limbaj de lemn, publicul țintă. Ne deranjează că publicul este în număr foarte mic. De vină pot fi căile de comunicație, de vină poate fi mesajul însuși căci adeseori el se dovedește prea sofisticat, greu de decodificat, de vină poate fi publicul însuși, care din diverse motive, ignar sau indiferent, nu e capabil sau nu dorește să recepteze mesajul, e surd și orb. Acum, când vorbim despre o îmbunătățire a rolului și locului poetului în lumea de azi, nu visăm, Doamne ferește, la o situație când oamenii s-ar aduna pe stadioane cu zecile de mii ca să asculte versuri de Mallarmé, sau Deguy, sau Rilke și să-și ia notițe extaziate după rostirea lor modernistă și ermetizantă. Nu. Mesajul literaturii de calitate este cel mai adesea dificil, stratificat în niveluri de sens și nu poate fi simplificat fără a fi total compromis... Ci - atunci când vorbim de o îmbunătățire a rolului și a locului poetului în lumea de azi, altceva avem în vedere: ea, lumea, să nu se împiedice de primul obstacol apărut în calea spre text (și anume eventuala obscuritate a textului) și să fie astfel tentată să-i respingă pe poezii și literatura lor și să fie astfel tentată să creadă că se poate lipsi de poezii, că îi poate da la o parte fără consecințe grave pentru noi toți. Dacă se gândește așa (și sunt destule semnale că se

puțin ceea ce au ei de oferit epocii lor. Nu am convingerea că nu e puțin: ei aduc o bogăție enormă, ce ține de domeniul vagului, al magicului, al iluziei, ce este inefabilă ca un abur, dar e o bogăție enormă. Să nu uităm că una dintre ideile fondatoare (alături de greutate și de romanitate) ale civilizației noastre europene și atlantice, și anume creștinismul, se bazează tot pe ceva fragil, inefabil, neverificabil prin metode omenești (e un soi de mai-mult-decât-omenesc cuprins în omenesc!), se bazează pe posibilitatea *învierii*. Și cu toată fragilitatea sa, această credință constituie unul dintre adevărurile cele mai solide, cele mai puternice, în care ne ducem existența zi de zi!

Înainte de a încheia intervenția mea, aș dori să fac o ultimă precizare: sunt cumva o excepție vremurilor noastre, ca vremuri de criză? E normal să ne lamentăm atâta (ba chiar să ne plângem atâta de milă)? Nu cumva situația se repetă ciclic sau, și mai și, nu cumva așa a fost dintotdeauna, de când se învârtește roata lumii? Să vedem. Cicero, autorul cuvintelor din genericul dezbaterii noastre, a avut și el destule de tras: conjurații, exilat în Grecia, revenit la Roma și prins în tot felul de acțiuni riscante, apoi iar proscris și asasinat din ordinul lui Antoniu. Mai târziu, un alt poet, Hölderlin, scrie un vers care va deveni celebru și va servi și el ca motto al aceleiași teme: „Und wozu Dichter in durftiger Zeit?”. Versul va fi perceput și mai târziu ca un adevăr, de un Heidegger ce îi va consacra o extraordinară analiză, în care criza din istorie este transferată în spațiul gândirii și al limbajului, cu limitele lor și cu dramatica pierdere a legăturii cu zona sacră. Și exemplele pot continua. Așadar, mereu pericole nemiăntălnite până atunci au apărut amenințând umanitatea, mereu vremurile au fost aspre, neprielnice cu poezii. *Poate ei tocmai de aceea există și scriu, ca o reacție la un mediu ostil, ca o tulburătoare tentativă de îmbinare a vremurilor.*

Și călătorim departe de aici
cu vechi pachetoturi
ce fac înconjurul lumii
evitând minele și geizerele
unde trăiesc
doar paiațe dezamăgite.

*
Sub pleoape cochilii de ouă
Sub craniu: un mușuroi de furnici.
Sub mână, testiculele
unui uriaș adormit acolo
în încăperea îngustă.
Sub piele, râul
fără de sfârșit

*
SOMNULE, părăsește-mă!
Somn cu plete bogate,
vulpi umbroase.
Undeva, ziua mă trage de păr
și dincolo de cameră
se agită deja fantomele voastre!

*
SOMN cu cap de sfinx!

Visătorul uimit
abia se smulge magmei.
Și marile mlaștini
își mai urlă
furia surdă!

*
De pe colină, vezi
fumul rotund în care și-au luat zborul
strigătele, jurămintele, călătoriile noastre,
foișorul limbii
acolo somnolează efuziunile noastre,
poemele pe cale de a se naște.

*
Goi pușcă membrii tribului ne urmăresc
Armăsari negri la rut
cu săgeți din cenușă sub piele
Motoare vii se învoldurează
și nu mai auzim

decât un cer șuierător

*
POEM din cinci litere.
Mă gândesc la cuvântul „oaza“.
Prospețime. Savoare. Torpoare.

jacques izoard

Frumoasa cu adormitele cuvinte
doarme chiar și ea cu atât mai frumoasă
Tata Ubu se pierde cu firea.

*
Întorcerea la seninătate:
saboții scâlțiați, lâna
și soba roșie de fier din școală
cântă un refren posac
de îndată ce zăpada cheamă
și Maestrul circumspect
numește lucrurile cu numele lor
(din volumul *Capcane din aer*)

tomas salamun

Jona

cum apune soarele?
ca zăpada
ce culoare are marea?
mare
Iona, ești sărat?
sunt sărat
Iona, ești un steag?
sunt un steag
licuricii se odihnesc acum

cum sunt pietrele?
verzi
cățelușii cum se joacă?
ca florile
Iona, ești pește?
sunt pește
Iona, ești un arici de mare?
sunt un arici de mare
ascultă refluxul

Iona e căprioara care aleargă prin pădure
Iona e muntele care respiră
Iona cuprinde toate casele
ai auzit vreodată un asemenea curcubeu?
cum e roua?
ai adormit?

Scrierea scrisorii

Jumătate din scrisoare e scrisă
de persoana căreia îi este dedicată.
Tu, așteptându-mi rândurile
știi deja atâtea despre mine
iar eu prea aproape fiind nu le mai văd.
Îmi poți spune foarte multe
chiar numai din mâna mea
mâzgăind cuvinte.

Din hârtia dinaintea mea se ridică
un murmur asemeni zgomotului
din căștile audio așezate alături.

*
I-am scris lui Nichita Stănescu
neștiind că el tocmai murise.
Și am simțit un frig străin ridicându-se
din cele scrise prin mâna mea.

În cameră ce mai abis de senzații
și impresii!
I-am forțat imaginea să apară din tapet:
trăsăturile lui pufoase care au învățat
prea multe,
zâmbetul din care i-a dispărut poemul,
picioarele care abia mai zăreau pantofii.
Cuvintele înghețate pe pagină

și-au respins înțelesul.
Doar pe jumătate gata, scrisoarea
s-a încheiat.

*
Cu cât e mai înțelept scrisul
Decât scriitorul.
Aceste rânduri devin din ce în ce
mai oblice
iar mesajul lor s-a preschimbat în ceva
pe care nici unul din noi nu l-a dorit.
Ultima parte poate se va elibera
și va descrie ceva de dincolo de noi -
istoria noastră care ne-a abandonat,
atât de adevărată
încât chipurile noastre îndrăznesc
să ne părăsească.

kjeell espmark

Familia Flora este fericită: contribuția ei
la festival a fost benefică.

Adio, marinare

Depart de tine și iar beat.
Ziua a fost scurtă, seara lungă, noaptea
nu-mi aduce mângâiere.

îmi închipui că știu. Știu că ești, dacă noi contemplăm aceeași stea,
înseamnă că și eu exist.

Această durere care îmi străpunge sufletul putred
e larva timpului, cronometrul
cu coarne întunecate.

În portul care nu există îți văd corabia;
velele sunt strânse, stindardul e sus pe catarg,
prova întoarsă spre larg.

Adio! Încă o dată sunt un Simbad,
în timp ce tu pleci. Omidă neagră
va devora Bagdadul.

pentti holappa

În românește de Liliana Ūrsu

Zaceri

De dublul tău eu mă agăț cu falangele în timp ce dublul tău își ridică în mod rezonabil ancora. Și ca într-o dramă ne separăm dând înapoi întâlnirea cu încetinitorul. Iar tu nu ești acolo îi spunea tu pur și simplu unui tu. Eu te văd turbure, desfășurându-ți mucoasele pe fire entoptice, iar încetul cu-ncetul întreg trupul tău e îmbibat de o umoare pe care urmează să și-o compună și să o caute-n tine dimpreună cu a lui și a ta.

Unde se pierde timpul

Minuscula și aproape subliminala pierdere a timpului, ce este pierdere a timpului cum e atunci când pierdere a râului devine izvor, acolo unde timpul se pierde e un deliciu - când mă ridic de pe scaun, chemat de sonerie, și în acest interval - de douăzeci, patruzeci de secunde? - impus, eliberat de sarcina de a scrie, de constrângerea de a inventa un laborios vad, dar în acest timp hărăzit nimicului, nu mă gândesc la altceva decât să deschid.

micel
deguy

zile și nopți de literatură

john f.
dean

Imn

Uneori când mergi spre poarta roșie
ascultând scrâșnetul muzical al pantofilor tăi pe pietriș,
o lună galbenă se va ridica deasupra dealului,
închizi poarta și te sprijini de bara ei de sus
ca și cum cine știe ce ispravă ai fi făcut;
un vânt noptatec piaptână frunzele plopilor
și tot zgomotul din univers moare încet
într-o notă de oboi, nota dată
a unei muzici perfecte: e un cer imens total dăruit
stelelor și tu știi cu siguranță
că toți morții sunt acolo sus, într-o
flotilă sărbătorească, și că ei celebrează
o poartă roșie și o lună galbenă
care-și acordează instrumentele împreună
cu tine în simfonie

Pe Dunăre, la 22 septembrie

lui Ion Hobana

mare
matcă neagră
matcă a memoriei noastre
spune-mi cântecul
pe care-l murmură fluviul
de la izvorul matern
până la marea finală
punte de cultură
și punte de istorie
eu cânt, Dunăre albastră,
toate cântecele lumii
în multiple graiuri
de pace și de speranță

În românește de
Jon Hobana

charles
carrère

Juda Iscariotul

Sunt eu oare singurul trădător - eu, „păducele din Cariot“
Iisus, oare n-a fost destul de trădat...
Chiar și fără a da sărutul meu, el a fost atât de încolțit
Pe Muntele Măslinilor.

Cel puțin eu l-am sărutat când mi s-a îngăduit,
înainte de ceilalți care-l căutau.
Cel puțin eu l-am însoțit în moarte; ei s-au închinat
și au sărutat crucifixul.

Încă mai sufăr. Acei 30 de arginți
ieftin mi-au cumpărat damnarea.
Gândiți-vă la toți discipolii mei
care s-au vândut pe nimic.

Noi am făcut negoț cu „Învățătorul“ nostru și i-am convins pe ceilalți
că a fost bine. Noi am dat primul exemplu

am făcut troc cu singura iubire demnă de câștigat,
cu singurul sărut dorit.

De atunci, trădarea e o artă
ușor de stăpânit. Arătați-mi un om care să nu
merite să fie trădat...
E plină lumea de vânzători și de cumpărători,

dar nici urmă de vreun Iisus - sau de un Iuda

Îi spun bărbatului
care strânge gunoaiele de pe plajă:
Iar au murdărit totul!

El se uită la mine vesel și zâmbitor:
Lasă-i să murdărească cât le place
Așa am și eu o slujbă
Îmi dau și mie-o pâine de mâncat

Ferească Dumnezeu să n-am a curăța
Decât gunoaiele aruncate de lac
Nici o chiflă n-aș putea scoate din ele.

Și e atâta mizerie pe pământ
Că toți șomerii și-ar găsi de lucru
Până la sfârșitul vieții lor!

În românește de Liliana Ursu

De data asta, Ion Hobana nu vorbește despre extratereștri:
ci despre marea literatură europeană

jorge semprún:

„Dacă intelectualul nu se amestecă în politică, se amestecă politica în viața lui“

Grație Institutului Francez și Institutului Cervantes, dintre toți scriitorii participanți la Festivalul de la Mangalia/Neptun, numai doi s-au putut întâlni și cu iubitorii de literatură din București: Jorge Semprún și J.J. Armas Marcelo. Înaintea plecării spre litoral, joi seara, pe 19 septembrie, la Galeria de Artă a Bibliotecii Centrale Universitare, a fost organizată conferința comună a celor doi scriitori, urmată de un dialog cu cei prezenți în sală. Și nu au fost de loc puțini.

Din păcate, nici o televiziune nu a fost prezentă, desi evenimentul putea constitui subiect pentru orice jurnal de actualități. În cazul când jurnaliștii s-ar fi interesat cine sunt cei doi scriitori, nu l-ar fi descoperit pe Jorge Semprún abia după ce a primit Premiul „Ovidius“ și n-ar mai fi fost nevoie să se calce în picioare în ultima zi la Mangalia, cu speranța că laureatul va sta la braț cu președintele Ion Iliescu, asemenea lui Michael Jackson, sau că va face vreo declarație de sprijin electoral, asemenea lui Elie Wiesel.

Numai că Jorge Semprún n-a putut fi văzut în preajma președintelui, nici pe scenă și nici măcar în sală, iar jurnaliștii nu i-au putut fotografia împreună, pentru simplul fapt că Jorge Semprún plecase de la Neptun spre București, exact în dimineața zilei când urma să sosească președintele a cărui întâlnire cu scriitorii nu fusese inclusă în programul inițial și nici măcar anunțată participanților în timpul desfășurării festivalului.

Nu să spunem că Semprún nu a vrut să-l întâlnească pe președintele Ion Iliescu, dar dacă ar fi vrut, poate și-ar fi putut amâna întoarcerea la Paris. Oricum, ar fi avut amintiri de tinerețe asemănătoare de depănat: o tinerețe revoluționară, în slujba unei utopii care i-a entuziasmat, până la un punct, pe amândoi. Numai că, așa cum spunea Dinu Flămând „dacă ar fi existat mai mulți comuniști ca Jorge Semprún, poate că și sângeroasa istorie a veacului trecut ar fi fost alta“.

Jorge Semprún a fost militant comunist, cooptat la al V-lea Congres al Partidului Comunist Spaniol (care activa în exil) în Comitetul Central. Era în 1954. În această calitate, va face în iarna anului următor, prima lui călătorie la București, călătorie evocată în treacăt la conferința de la BCU amintită mai sus, când Semprún a spus că se află pentru a doua oară la București, dar pentru prima oară „în condiții de libertate“.

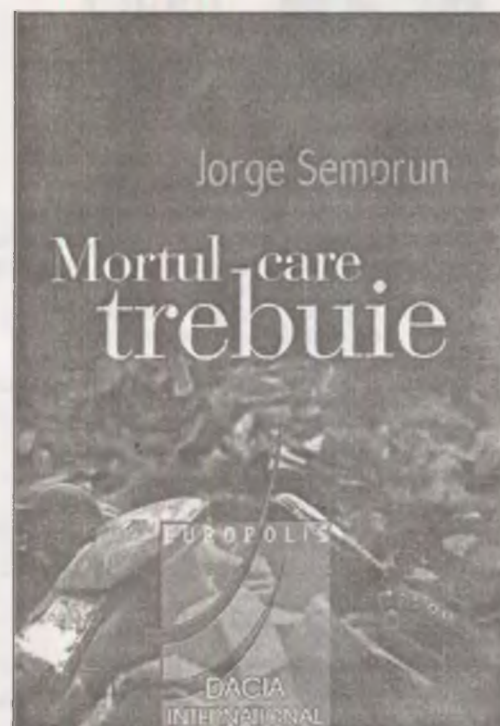
Ce făcea tânărul Ion Iliescu în 1955, se știe.

Jorge Semprún venea la București atunci să medieze pozițiile diferite ale celor doi lideri ai PCE în privința primirii Spaniei în ONU. În timp ce Santiago Carillo și grupul său de la Paris decisese să salute această inițiativă care pune capăt izolării internaționale a Spaniei, Dolores Ibarurri (Pasionaria), secretar general la acea dată, aflată cu cea mai mare parte a Biroului Politic la București, invitată permanentă a comuniștilor români, criticase într-o declarație publică decizia ONU, ca fiind un atac la legalitatea republicană intrupată - va scrie Semprún - în „fantomaticele instituții ale exilului“.

Semprún găsește un București înzăpezit, este cazat singur într-o casă de oaspeți din cartierul nomenclaturist și, înainte de a o convinge, trimis de Carillo, pe Pasionaria să-și retragă declarația, are o zi liberă, când însoțit de „una companera“ de la secția Relații Internaționale a Comitetului Central, vizitează orașul înghețat. I se explică din fuga mașinii, că palatul regal fusese pus la dispoziția copiilor, că se construiau locuințe noi pentru toată lumea, că analfabetismul fusese lichidat, că se rezolvaseră toate problemele minorităților naționale etc., etc. Tovarășa vorbea bine franceza și a turuit într-una, cu dezinvoltură, lecția despre binefacerea comunismului, păstrând un moment de tăcere doar când s-au întors și au așteptat câteva secunde ca soldatul să-l recunoască pe șofer și să ridice bariera care îngredea accesul în cartierul rezidențial. Seara, Semprún va cina cu Dolores Ibarurri, în vila ei fastuoasă, împreună cu membrii redacției Radio Spania Independentă, care o însoțeau mereu.

„Azi sunt un critic nemilos al comunismului, inclusiv al comunismului meu“ - spune Jorge Semprún în interviul pe care mi l-a acordat. Atitudinea critică a lui Semprún nu e de azi de ieri; ea a început odată cu dezvăluirile raportului secret al lui Hrușciiov (publicat însă imediat în „Le Monde“), după care orice comunist onest nu ar mai fi avut dreptul să tacă și să accepte minciuna. Semprún nu a tăcut, motiv pentru care a și fost exclus din partid de aceeași Pasionaria care, într-un fast de neînchipuit, își serbase împlinirea a șaizeci de ani, chiar la București, cu puțin înainte de vizita lui Semprún.

Culmea este că la Neptun, Semprún a fost cazat tot într-o fostă vilă a nomenclaturii. Când l-am întrebat cum i se pare casa, mi-a răspuns: „e tristă, foarte tristă...“ Am vizitat-o și eu. Fantomele comuniștilor din nomenclatură păreau că bântuie pe acolo.

Mariana Sipoș: Ați scris patru romane care au ca temă lagărul de la Buchenwald, în care ați fost închis, dar și două despre perioada când, fiind în conducerea Partidului Comunist Spaniol, ați activat clandestin în Spania franchistă. Mi se pare firesc să vă întreb ce rol acordați autobiografiei în raport cu ficțiunea ?

Jorge Semprún: Pentru mine autobiografia a fost un mijloc literar de a rupe cu un anume trecut, e vorba de trecutul meu comunist, și de a-mi pune în ordine ideile, de a face o analiză critică profundă, o critică dură față de mine însumi, dar și față de ideile și activitatea mea comunistă. Aș fi putut face acest lucru sub formă de eseu teoretic, dar mi s-a părut mai important să mă analizez pe mine însumi, în formă autobiografică, în calitatea pe care am avut-o de conducător comunist, sub numele de Federico Sánchez, pentru a arăta sau a încerca măcar să arăt capcanele comunismului, iluziile, problemele lui, relele care, aproape spontan, s-au putut produce. Îmi amintesc mereu cuvintele lui Octavio Paz care, vorbind despre activitatea comunistă spunea că era - citez din memorie - un abominabil, admirabil secret faptul că atâtea mii de persoane generoase,

devotate și pline de abnegație au sfârșit prin a produce un sistem atât de corupt și de opresiv.

M.S.: Ați fi putut însă povesti toate acestea sub formă de memorii sau de fals jurnal, ca gen literar...

J.S.: ...ca fals jurnal, ca roman, bineînțeles, dar mie mi s-a părut că nu voi avea timp să fac așa ceva, că pentru început, forma autobiografică, atât pentru a reda experiența mea politică, dar și pentru ceea ce am trăit în lagărul de concentrare, era necesară, pentru că astfel mă puteam analiza pe mine însumi, iar partea de mărturie veridică devine mai vizibilă. Sigur că în cărțile mele, chiar și în cele despre lagărul de concentrare, am respectat o construcție narativă, care nu este pur memorialistică, nu povestesc pur și simplu, lucrurile unul după altul, ci reconstruiesc, de fapt, trecutul într-o formă narativă. Bineînțeles, nu e vorba de un roman propriu-zis, pentru că nu există decât un singur personaj, adică eu însumi. Chiar și în această ultimă carte care a apărut acum în românește, **Mortul care trebuie**, există elemente de ficțiune.

M.S.: Care sunt?

J.S.: Există personaje care nu au nume reale, pentru că reunesc trăsăturile mai multor persoane care au existat în realitate; apoi timpul povestirii nu este cel din realitate, este un timp mai concentrat, ca în tragediile clasice, unde exista o comprimare a timpului dramatic. Ceea ce am trăit eu nu s-a întâmplat, ca în carte, doar pe durata unui sfârșit de săptămână, ci în mai multe zile, a fost vorba de aproape o săptămână și jumătate. Există deci în roman o tehnică narativă pe care am folosit-o pentru a accelera și a tensiona adevărul mărturiei mele. O doză de ficțiune te ajută uneori să pătrunzi mai adânc în adevăr.

M.S.: Dar cazul este real ?

J.S.: Cazul din ultimul meu roman s-a petrecut exact așa...

M.S.: Vi s-a întâmplat dumneavoastră ?

J.S.: Mi s-a întâmplat mie, sigur. Și elementele esențiale ale acestui caz sunt povestite așa cum s-au întâmplat și chiar dau în anumite cazuri numele reale ale vreunui comunist german din lagăr pentru că, în această situație,

a da un nume fals, ar fi însemnat să diminuezi relatarea. Trebuia să păstrez personajele autentice pentru că ele sunt personaje istorice, se află în arhive, în istoria Germaniei de Est și de aceea le-am păstrat numele lor real, accentuând astfel dramatismul situației.

M.S.: Ați menționat deja activitatea dumneavoastră în Partidul Comunist Spaniol. Cum o priviți acum ?

J.S.: Cred că trebuie să spun mai întâi că este foarte dificil, ca să nu spun imposibil, să compari amintirile unui militant comunist dintr-o țară dictatorială din Europa occidentală, cum a fost Spania lui Franco, cu ceea ce a însemnat comunismul în țările din Est. În țările din Est, comunismul a fost impus din afară, prin forța armelor, nu a fost produsul unei evoluții interne, democratice. A fost deci altceva. Comparația este absurdă. În țările din Est s-a văzut, s-a trăit, s-a simțit, s-a suportat doar realitatea opresivă, nefastă a comunismului. În Spania franchistă, comunismul putea să fie o iluzie a luptei uneori pașnice, existau multe lucruri care mobilizau sentimentele de tinerete în favoarea comunismului. Azi a dispărut cu totul această iluzie. Așadar, e greu să faci o comparație, dar eu sunt azi un critic nemilos al comunismului, inclusiv al comunismului meu. Dar nu voi uita niciodată iluzia de tinerete care m-a purtat spre ceea ce avea să denumească Octavio Paz, repet, *abominabilul secret admirabil*.

M.S.: După moartea lui Franco și democratizarea vieții în Spania, ați fost un timp ministrul culturii, într-un guvern politic, cel al lui Felipe Gonzales. V-ați reîntors într-un fel la politică, deși, în 1964, când ați fost exclus din partidul comunist de către Dolores Ibarurri, celebra Pasionaria, vi s-a spus că intelectualii sunt niște zurlii care n-au ce căuta în politică. Ce credeți acum: trebuie să se amestece intelectualii în politică sau mai bine să-și vadă de ale lor ?

J.S.: Ei bine, eu am o părere care poate fi socotită puțin învechită. Mă situez pe aceeași poziție intelectuală cu Mario Vargas Llosa - deși din punct de vedere politic ne deosebim destul de mult - el spune adesea că noi doi

suntem dintre puținii *dinozauri* care au mai rămas, și anume dintre cei care consideră că e necesar ca intelectualul să aibă o atitudine politică. Eu cred că dacă intelectualul nu se amestecă în politică, se amestecă politica în viața lui. Nu poate sta pe margine. Dar, marea schimbare care s-a produs și marele avantaj pentru intelectualul de azi este că - dacă înainte era ceea ce se numea un intelectual organic, adică vorbea în numele unui partid care pretindea că întruchiează destinul istoriei înseși, că vorbea în numele istoriei, al clasei muncitoare oprimate și exploatate și se considera, în fine, purtătorul de cuvânt al unei puteri aproape divine - azi suntem intelectuali liberi, neînregimentați și prin urmare avem condiții mult mai bune pentru a ne exercita spiritul critic.

M.S.: Ați vizitat lagărul de la Buchenwald, v-ați reîntors acolo cu doi jurnaliști de televiziune și ați făcut un film extraordinar care a fost transmis și de televiziunea la care lucrați în urmă cu câțiva ani. Cum vă simțiți în Germania? Credeți că se poate culpabiliza un popor întreg pentru faptele lui din trecut ?

J.S.: Eu am cu Germania o experiență personală foarte interesantă. De fiecare dată când merg în Germania, când vorbesc, când dau interviuri sau iau cuvântul la conferințe, la coloquii, sunt prezentat publicului ca victimă a naziștilor, ca ex-deținut în lagărul nazist de la Buchenwald. Și acum sunt invitat de Bundestag - parlamentul german - să pronunț anul viitor, pe 27 ianuarie, data eliberării lagărului de la Auschwitz, discursul de comemorare a victimelor nazismului.

M.S.: Acuzați poporul german de azi? E și el vinovat...?

J.S.: Nu, cum să fie? În primul rând că o culpabilitate istorică nu poate fi colectivă, în sens metafizic, în sens politic. Poporul german e responsabil azi de ceea ce va face mâine, într-o situație anume, este responsabil de menținerea democrației în Europa... dar cred - poate că spun ceva ce poate părea puțin cam exagerat - că din toate popoarele Europei, cel mai puțin vinovat de nazism este tineretul din Germania.

M.S.: Ați auzit desigur de Tony Judt...

J.S.: Da, desigur...

M.S.: A scris un eseu în care consideră România la fundul grămezii... De ce suntem văzuți, noi românii, atât de rău ?

J.S.: Fiecare țară din Est care a suferit dictatura sovietică, deci o dictatură comunistă impusă din afară, fiecare țară din Est care a făcut parte involuntar din imperiul sovietic, are propria ei istorie de tranziție spre democrație. În unele țări a fost mai ușor, în altele mai greu, depinde de multe circumstanțe istorice, culturale, în fine, depinde de multe lucruri. Însă unul dintre elementele de care trebuie să se țină cont este până la ce punct totalitarismul, care a durat atâția ani, a distrus societatea civilă din țara respectivă. Dificultățile de reconstruire a

(continuare în pagina 14)

Laureații

zile și nopți de literatură

(urmare din pagina 13)

democrației pe care le vedem în Rusia se datorează în parte faptului că societatea civilă a fost atomizată, a fost distrusă complet. România trebuie să demonstreze că există încă o societate civilă care se reconstruiește asemenea țesuturilor care se refac după operație într-un organism... Eu nu sunt pesimist în privința României, mai mult decât în privința altor țări. Dimpotrivă. Sunt optimist, pentru că vorbiți o limbă pe care o înțeleg mai ușor...

M.S.: Sunteți unul dintre puținii intelectuali francezi care acceptă să discute în egală măsură crimele fascismului și cele ale comunismului. De ce se acceptă atât de greu această comparație?

J.S.: Începe să se accepte acum câte puțin... A început să se publice cărți despre bilanțul negru al comunismului, încep să apară statistici. Fie și numai o comparație cantitativă dovedește că au existat mai multe victime în lagărele tip Gulag decât în cele naziste, în primul rând pentru că dictatura a durat mult timp, în al doilea rând pentru că a fost mai brutală în unele privințe, deși nu a cunoscut forme de exterminare în masă precum camerele de gazare. Eu cred că e nevoie de asemenea comparații, trebuie să fie acceptate, chiar și numai pentru a constata apoi deosebiri. Pe de altă parte, trebuie să recunosc că nu a dispărut cu totul o anumită atitudine a intelectualului occidental care preferă încă să așeze în planuri diferite dictaturile din Est și cea nazistă și întotdeauna se găsesc mai multe

justificări și mai multe simpatii potențiale spunând, de exemplu, da, s-a greșit în Est, au fost criminali, dar exista o cauză dreaptă, o cauză justă pentru care se foloseau mijloace criminale. Or, o cauză care folosește mijloace criminale nu mai poate fi o cauză justă. Eu cred că încet-încet aceste opinii vor dispărea și va fi posibil să se arate lucrurile așa cum au fost în realitate. Va veni timpul în care va fi normal și logic pentru un intelectual să compare, să compare cele două totalitarisme, pentru a face distincțiile necesare și să accepte asemănările.

M.S.: Ce semnificație acordați premiului Ovidiu primit la Festivalul „Zile și nopți de literatură“?

J.S.: Premiul, în sine, mi se pare un lucru bun, nu pentru că e un premiu, ci pentru că

poartă numele lui Ovidiu, un poet latin care îmi place foarte mult. L-am citit mereu cu interes și chiar am citat versurile lui de dragoste fetelor pentru a le convinge de importanța iubirii, așa că am o relație aproape personală cu poemele lui Ovidiu. În plus, pentru că este un premiu românesc și mi-a dat prilejul de a veni pentru prima oară în România în condiții de libertate, să cunosc arhitectura românească, schimbările ideologice, să constat că atitudinea României de azi nu are nimic provincial, că e o țară deschisă spre lume, deschisă spre Europa. Am avut însă prea puțin răgaz. Mi-ar face plăcere să revin pentru mai mult timp.

A consemnat
Mariana Sipoș

alain robbe-grillet

RELUAREA

(fragment)

Halle-Haupbanhof (deși n-am observat nici un indicator care să fi menționat așa ceva), am coborât pe peron să-mi dezmoțesc picioarele. Clădirile gării păreau năruite pe trei sferturi, ca și tot cartierul care se întindea mai jos, spre stânga.

Sub lumina hivernală, vineție, fâșii de ziduri, înălțate pe mai multe etaje își ridicau spre cerul de un cenușiu monoton dantelăria fragită și tăcerea de coșmar. Într-un mod inexplicabil, dacă nu ca urmare a efectului persistent al ceții înghețate de dimineață, care trebuie să fi ținut aici mai mult decât prin alte părți, contururile acestor fine decupaje aranjate în planuri succesive străluciau cu o scânteiere amăgitoare. Ca și cum acolo ar fi fost vorba despre o reprezentare suprarealistă (un fel de gaură în spațiul firesc), întregul tablou exercita asupra minții o putere de fascinare de-a dreptul de neînțelese.

Când vederea-ți ia un bulevard în anfiladă, precum anumite sectoare mai mici din jur în

care clădirile sunt rase aproape până la jundații, constați că drumul a fost măturat în totalitate, curățit, molozul fiind cărat fără nici o îndoială cu camioane, în loc să fie îngrămădit pe margini, așa cum am văzut că se făcea în Brest-ul meu natal. A rămas ici și colo, stricând alinierea ruinelor, vreun bloc uriaș, asemănător unei coloane grecești care zace într-un sit arheologic. Toate străzile sunt pustii, nici urmă de vreo mașină sau de vreun trecător.

Nu știam că orașul Halle avusese atât de mult de suferit de pe urma bombardamentelor anglo-americane, așa încât, la patru ani după încheierea armistițiului, să poți întâlni încă zone atât de întinse nereconstruite încă. Să nu fie poate vorba de Halle, ci de un alt mare oraș? Nu sunt familiarizat deloc cu această regiune, mergând mai înainte la Berlin (când am ajuns, e drept, și de câte ori?) numai pe direcția obișnuită Paris-Varșovia, adică, în fapt, cu mult mai spre nord. Nu am nici o hartă la mine, dar nu prea-mi convine să văd că hazardul transportului pe căile ferate ne-a deturnat azi, după Erfurt și Weimar, până spre Leipzig care este situat către est, pe o altă linie.

Traducere de
Linda Maria Baros

Terorismul, această manie de primat

Aș vrea să mă folosesc aici, în vechiul și clasicul Pont Euxin, de definiția pe care Jorge Luis Borges o dă naționalismului argentinian, pentru a o traduce, parafraza și răsturna, fără a-i schimba semnificația, și a o atribui terorismului, această manie de primat, care otrăvește cu veninul său criminal, de mai bine de douăzeci de ani, drumul libertății și al democrației în Spania. N-ar trebui să vă povestesc dumneavoastră, românilor, și nici atâtor alți europeni, despre teribilele nenorociri pricinuite popoarelor de totalitarism, de integrismul naționalist și de terorism, suferință de-a lungul atâtor ani pentru țări care n-ar fi meritat niciodată această sclavie, dar îmi veți îngădui acum să-mi exprim, cu voce tare, gândurile despre terorismul practicat de ETA și despre atitudinea, comportamentul și postura etică pe care, fără îndoială, trebuie să ni le asumăm față de terorism.

Pe vremea lui Franco, scriitorul care vă vorbește, civil și nu militar, a suportat, printre alte ofense ale dictaturii franchiste, judecata unui consiliu de război pentru vina de a fi editat și publicat o carte a poetului Jose Angel Valente, pe care autoritățile militare ale țării mele au considerat-o batjocoritoare și dezonorantă. Era în luna septembrie a anului 1972 când am fost condamnat, în chiar orașul meu natal, la șase luni și o zi de închisoare, mi-au fost luate toate drepturile civile și mi-a fost interzis să dețin un pașaport. Astfel, până n-a murit câinele, turbarea a dăinuit: scrisori anonime de condamnare la moarte, imposibilitatea de a călători liber în străinătate, supravegherea deplasărilor. Toate acestea vă sunt bine cunoscute: *nilhil novum sub sole*. După 25 de ani de la eradicarea rabiei și de la ivirea libertăților și democrației în Spania, iată că alți câini turbați, care practică teroarea și asasinatul feroce, nu încetează să îngrozească, să amenințe și să ucidă cetățeni spanioli pentru simplul motiv de a fi doar cetățeni și doar spanioli. În iulie, un grup antiterorist al poliției spaniole a reținut în Madrid membri ai Comandoului Madrid și a confiscat documente ale organizației teroriste. Într-o listă care cuprinde 170 de nume de cetățeni spanioli, posibile ținte ale atentatelor teroriste, se afla și numele scriitorului care vă vorbește, supus unui filaj de aproape patru ani. Dar acest lucru are mai puțină importanță; alți cetățeni, care nu se regăsesc pe astfel de liste ale posibilelor asasinate teroriste, au murit în această vară și în anii trecuți și vor mai muri cu siguranță și mâine. Terorismul, această manie de primat, este motorul asasin care pune în mișcare toți cail putere nebuni ai ETA și a fost nevoie să treacă 25 de ani de libertate și democrație, cu momente mai rele sau mai bune, pentru ca societatea spaniolă în plen, excepție făcând doar minoritatea naționalistă bască, să realizeze că organizația teroristă ETA care, ajunsă în secolul al XXI-lea, proclamă moartea ca exercițiu de libertate, este inamicul vieții; cauza supremă pentru care trebuie luptat cu toate forțele în această lume în care ne-a fost dat să trăim și să gândim este VIAȚA, și, de asemenea, libertatea, parte indisolubilă a vieții, această viață care se înfruntă, mai mult ca niciodată, cu moartea.

Mergând pe firul acestor reflecții, trebuie trase neîntârziat niște învățăminte, cum bine a scris de curând romancierul spaniol Antonio Muñoz Molina: „terorism nu este doar acela care ne atinge în mod direct”. Din 11 septembrie 2001 încoace, diverși intelectuali progresiști din Statele Unite ale Americii și periodicele lor de referință, între ele „The New York Times”, „au devenit mult mai sensibili la durerea și cruzimea terorismului ETA, care continuă să lovească în Spania”. Până la acea dată, banda criminală ETA era denumită de aceleași medii informative nord-americane „organizația separatistă bască ETA”, cu toate înfloriturile și ornamentele de „mistică revoluționară și notă eroică pe care le imită o astfel de apreciere. Același fenomen se întâmpla, până acum câțiva ani, cu opinia publică și mijloacele de informare din țări europene, azi, prietene și aliate ale Spaniei, cum sunt Franța, Belgia

sau Suedia. Astă-vară, încă sub impresia descoperirii faptului că bănuiala mea era în parte adevărată și că numele meu figura pe o listă de potențiale ținte ale atentatelor, ascultam perplex cum BBC în limba engleză, un post al vieții și libertății de atâta timp, descria această bandă teroristă de asasini basci - ETA - ca fiind „istorica organizație separatistă a Țării Bascilor”. *Sic transit gloria mundi*. Consider eu, oare, că banda teroristă IRA, o gașcă de obsedați ai crimei din rațiuni de natură religioasă, ar fi o simplă organizație separatistă din Irlanda de Nord? Nici nu-mi trece prin cap ca, în vremurile pe care le trăim, să comit un astfel de păcat împotriva inteligenței. Niciodată n-aș putea gândi (tocmai pentru că a gândi înseamnă a reflecta) că cei ce-au murit în atentatele teroriste ale integriștilor islamici, de la Tunurile Gemene, ar fi, cum vrea să insinueze o anumită categorie de progresiști frivoli, răspunzători sau chiar vinovați de aceste atentate, doar pentru faptul că erau, în marea lor majoritate, cetățeni americani. Victimele terorismului sunt întotdeauna victime, niciodată răspunzători sau vinovați de terorism. Lucrul care mă irită, ca cetățean liber, ca scriitor aparținând unei lumi libere, este că există medii informative, de-acum legendare, ale acestei lumi libere care sunt într-atât de orbe încât atribuie teroriștilor meritul mitic de revoluționari, de luptători pentru libertatea și independența Țării Bascilor; că văd paiul din ochiul vecinului și nu-și dau seama de eroare până când devine evidentă bârna din propriul ochi. A se citi prin bârnă, IRA, Al Qaeda, fără a merge mai departe.

Trebuie să știți că, invocând alibiul independenței Țării Bascilor, terorismul, această obsesie de primat, terorismul practicat de ETA și de Batasuna,

zile și nopți de literatură

- aceeași bandă criminală - a ucis, în acești 25 de ani de libertate și democrație pentru Spania, peste 1000 de cetățeni, peste 1000 de persoane, bărbați, femei și copii, fără deosebire, pentru simplul fapt de a fi cetățeni spanioli care nu susțineau ideea morții proclamate de terorism, ci viața pe care o proclamă libertatea și drepturile omului. Trebuie să știți, de asemenea, că Țara Bascilor, în configurația politică a Spaniei și în construcția Uniunii Europene, este teritoriul spaniol și european care se bucură de cele mai mari privilegii economice, și de cea mai amplă autogovernare politică și autonomie generală în toată Comunitatea Europeană. Trebuie să mai știți că asasinii organizației ETA, în lipsă de argumente mai bune, pretind drepturi la independență pe calea violenței, în secolul al XXI-lea și în Europa; și, în trecere, pretind de asemenea, drepturile politice ce li se cuvin din secolul al XII-lea, inventând, în goană, o patrie existentă atunci și de care sunt privați acum; este ceea ce scriitorul și poetul basc Ion Juaristi, actualul director al Institutului „Cervantes”, numește **El bucle melancolic (O buclă melancolică)**, un eseu implacabil contra minciunii teroriste, o carte pe care ar trebui să o citească, înainte de a vorbi sau a scrie despre ETA, toți redactorii de la BBC, de la „Washington Post” și de la „New York Times”, precum și toți ceilalți ziaristi, aproape întotdeauna prost informați și influențați, care ridică pe teroriștii ETA, sau pe cei aparținând oricărei alte bande asasine din rațiuni politice, economice sau religioase, pe piedestalul legendar al eroilor revoluționari luptători pentru libertate... Dar să vedem, ce legătură poate să existe între asasinii organizației ETA, între profesioniștii morții organizației IRA, între criminalii Al Qaeda și eroii partizani ai atâtor țări europene, care au luptat până la moarte împotriva morții aduse în Europa de naziști și fasciști? Ce legătură poate exista între istoria libertății care a deschis calea gândirii și creării Uniunii Europene cu

vechiul statut al națiunilor tradiționale europene, care renunță acum la suveranitate pentru a pune temelile unei noi realități politice, supranaționale, depășind naționalismul macabru din istoria continentului.

Alt intelectual și scriitor spaniol, basc ca și Ion Juaristi, filozoful Fernando Savater, cititor avid al operei lui Cioran, condamnat la moarte de ETA, la fel ca și însuși Juaristi, a scris, cu ceva ani în urmă, un eseu intitulat *Contra las patrias*. De aici, din Constanța, aș vrea să-mi exprim adevăratele despre acest text capital, în fața dumneavoastră și cu dumneavoastră. Nu sunt un scriitor care să aibă ifosele vreunei ideologii patriotice sau patriotarde. Sub nici o formă; pot abandona această idee cei ce cred în sinea lor că aș avea ceva în comun cu vreo formă de naționalism sau patriotism. Vorbesc și scriu și doresc să continui a vorbi și a scrie, asumându-mi toate riscurile, contând pe libertatea mea individuală, care începe și se termină acolo unde începe și se termină cea a celorlalți. Și de la acest principiu eu nu mă abat. Când Doctor Johnson a declarat că „naționalismul este ultimul refugiu al canaliiilor” se referea la tarele ideologice care fac ca o ideologie să se transforme cu atâta ușurință în superstiție și, imediat după aceea, să se creeze alibiul pentru implantarea terorismului, sub semnul oricăreia dintre fazele lunii ucigașe. Când Pablo Neruda, în

epoca sa suprarealistă, a scris următorul vers „Patrie, cuvânt trist, ca termometru sau ascensor”, se referea, mai mult ca sigur, la interpretarea grosolană pe care o dau sentimentului înălțător de pământ propriu, răstălmăcindu-i adevăratul sens, politicienii mafioți, militarii totalitariști și cetățenii habotnici care, pentru a demonstra că rasa lor este superioară (ca și cum rasa n-ar fi ea însăși una dintre cele mai mari minciuni ale umanității), implantează moartea în societatea lor și, nemulțumiți doar cu atât, o transferă și societăților care cred în viață înfruntând moartea cu propriile lor arme, armele vieții și ale libertății. Când argentinianul Jorge Luis Borges afirma „ceea ce detestam mai mult la argentinienii era naționalismul lor, această manie de primat”, denunța ideologia anumitor clase conducătoare din țara sa care a făcut să dispară în 40 de ani toată bogăția, a sărăcit una dintre țările cele mai bogate din lume și a ucis peste 40.000 de suflete în numele purificării naționale.

Trebuie să mă credeți că, pornind de la principii naționaliste, o adevărată nebunie, cu toate nuanțele posibile, s-a instalat în Țara Bascilor, preț plătit teroarei asasine a ETA și Batasuna. Asemenea altui gen de demență criminală instalat de IRA în Irlanda de Nord. Deopotrivă nebuniei asasine pe care dorește să o instaureze terorismul islamic integrist, care a ucis acum un an peste 2.000 de persoane la Tunurile Gemene.

Am vrut să vă vorbesc despre această realitate. Intenția mea, aici, în fața dumneavoastră, este să denunț diferitele măști sub care se ascund asasinii teroriști, pervertind ordinea naturală a lucrurilor, deghizându-se în victime ca să-și camufleze nebunia pentru moarte și profesia de teroriști, această manie de primat. Aș vrea să închei amintind versurile bascului Blas de Otero, poet spaniol, un avertisment împotriva totalitarismului, fascismului, morții: „Vor veni după mine, după tine, după toți, n-are scăpare nici Dumnezeu, l-au ucis”.

cornel ungureanu:

„Discursurile mari sunt acelea care angajează total ființa scriitoricească“

Marius Tupan: Dragă Cornel Ungureanu, ești o uimire pentru mine. Nu tot timpul, acum. Nu te văd mai deloc pe la festivaluri și iată că ai venit la Neptun, la Mangalia. Ce-ai căutat?

Cornel Ungureanu: Eu mă văd puțin speriat de faptul că mi-am permis să pierd cinci zile, să fiu cinci zile totuși cu niște oameni pe care nu i-am văzut de foarte multă vreme, mi-era foarte dor de ei. Am ieșit din izolarea Timișoarei tocmai de asta: atunci când te apropii de 60 de ani, vrei să-ți revezi prietenii, să te întâlnești cu ei, să vezi locuri pe care nu le-ai văzut niciodată, să stabilești sau să restabilești dialoguri și, în definitiv, după 10 ani, să-ți permiți totuși cinci zile de concediu. În fond, după 10 ani de agitație intelectuală, jurnalistică, universitară, pedagogică, după 10 ani cred că pot să-mi permit, și de-asta mi-am și permis cinci zile de răgaz. Au fost pentru mine niște zile extraordinare.

M.T.: Ai fost în juriu și ai votat pentru un premiat. Ce a fost acolo la juriu? Am auzit că nu ați fost în unanimitate de acord cu cel care a luat premiul.

C.U.: Nu știu dacă e o glumiță, o ironie sau e o alintare. Ai fost și tu în foarte multe juriu și știi că premiul e o formalitate. Juriul însuși exprimă o formalitate. Atunci când îți apare în România, la Constanța, un scriitor de amploarea, de anvergura lui Semprun, nu mai e problema de vot. Vreau să-ți spun și poate că îți amintești că pentru noi Semprun a fost un mic mit, un mit al deschiderilor literare, **Călătorie neîntreruptă** din 1963 a fost un eveniment al deschiderii, tot timpul acest scriitor a fost un autor de performanță, dar și un personaj moral. Într-o Europă a culturii a fost întotdeauna foarte sus, atât prin literatură, cât și prin modelul pe care el l-a exprimat. Este într-adevăr un spirit european foarte puternic și atunci când apare la Constanța nu se mai pune problema de premiu, se pune problema unei întâlniri care trebuie omagiată.

M.T.: Și dacă venea Cinghiz Aitmatov, ce făceai?

C.U.: Dacă venea Cinghiz Aitmatov,

încercam să ne amintim împreună de întâlnirile de odinioară, votând probabil tot pentru Semprun, dar trăind probabil speranța că Cinghiz Aitmatov va rămâne alături de România în virtutea unei comuniuni răsăritene. Știind că e atât de iubit aici încât problema solidarizării cu România e mai importantă decât un premiu.

M.T.: Și totuși, dacă n-ai fi dat premiul lui Semprun, pe cine l-ai fi ales din Europa la ora actuală? Există un spirit care a impresionat în ultimii ani?

C.U.: Lucrând în grupul de la Europa Centrală am întâlnit în ultima vreme foarte multe personalități ale culturii europene contemporane. Sunt foarte mulți alături de noi, sunt foarte mulți care ar trebui răsplătiți pentru fidelitate. Hai să zicem foarte simplu, pentru elementară fidelitate românească. Dacă vrem să intrăm în dialog cu un mare scriitor, atunci acest mare scriitor trebuie întâi de toate să iubească România. În momentul de față, atâtea combinații în care România este exclusă există, încât mă bucur de fiecare dată când întâlnesc un scriitor care vine cu bucurie în România. Sunt foarte mulți scriitorii de vârf în Europa în momentul de față, iar acești scriitori trebuie să exprime un devotament față de Europa, întâi,

M.T.: Ai fost foarte atent la colocviu, te-am văzut în sală. Vreau să ne spui ceva despre participarea românească, despre lucrările pe care le-au prezentat?

C.U.: Trebuie să avem un moment de sinceritate. Aceste colocvii sunt întotdeauna un prilej de întâlnire, de dialog între oameni care se cunosc sau se recunosc, se întâlnesc sau se reîntâlnesc. Discursurile, în marea lor majoritate, conțin un inevitabil limbaj de lemn. Sunt discursuri la modul superb absolut inutile. Dar, din când în când, există câteva momente de cutremur intelectual care mă emoționează. Partea românească, în afară de faptul că a fost marcată de prezența unor autorități, Mircea Martin, Ion Pop, de nivelul bun al lui Bogdan Ghiu, partea românească a avut un fel de timiditate. Dacă voiam într-adevăr să participăm la acest discurs, trebuia să ne legăm nu de literatură, ci de problemele grave. Cred că ai fost la multe colocvii internaționale. La aceste colocvii internaționale discursurile rămân, cu foarte pu-

zile și nopți de literatură

față de umanismul european, față de aceste țări care au ieșit de sub dominația comunistă. Dacă sunt alături de România, suntem și noi alături de ei. Aici e problema. Cultura română trebuie să își descopere acele alianțe prin care să fie bine exprimată. Nu mă interesează un scriitor, să zic la întâmplare, ca Alexandre Laignel Lavastine, care scrie despre literatura română tot felul de ticăloșii. Și sunt mulți de genul acesta. Mă interesează un om care să privească către România ca spre o cultură reală, puternică și să încerce să vorbească despre cultura română ca despre o cultură așa cum i se cuvine poporului român.

ține excepții inutile. Discursurile mari, la aceste colocvii se rețin 3-4 dintr-un secol, discursurile mari sunt acelea care angajează total ființa scriitoricească. Or, la Mangalia, nu era nici timpul, nici locul pentru acest tip de angajament.

M.T.: Ce părere ai despre participarea românească, nu despre oamenii care au prezentat lucrări, ci despre cei care au fost prezenți aici, pentru că s-au iscat ceva scandaluri sau nemulțumiri.

C.U.: Întotdeauna se vor isca nemulțumiri. Pentru prima dată când ajung la Constanța, pentru prima dată când ajung la Neptun, pentru prima dată când ajung la Mangalia, n-am mai fost la asemenea întâlniri colocviale ale Uniunii Scriitorilor. De fiecare dată selecția poate fi contestabilă, un număr de prezențe, un număr de vedete este importantă. Au fost câteva vedete ale literaturii române. A fost important acest lucru. Au fost și câțiva scriitori mai tineri. Se puteau descoperi alții, se puteau alege alții. Dar exprimarea lor, a celor care au fost aici, era și necesară, și importantă. Nu cred într-o selecție sau alta. Vreau să-ți spun că la fiecare din premiile literare se poate vorbi despre premiile alternative. În fiecare an aș fi dat alte premii la poezie, proză, la fel de valide precum premiile pe care le-a dat juriul. Odată, la o emisiune de televizor, am propus o academie alternativă a României. Se poate discuta și așa. Important este că scriitorii care au fost aici au avut o bună exprimare a culturii române la 2002.

Ca și în timpul colocviului, profesorul Ion Pop a fost în centrul atenției colegilor: în imagine, Antoaneta Ralian și Cezar Ivănescu

Cu acest prilej, îmi amintesc de versurile unui poet, de origine slovenă, cu numele Anton Aščerč, care a declarat încă la începutul secolului trecut, că „muza lui nu este o domnișoară palidă și tandră, ci fată de foc, muntenegreană sau spartană“. Există situații în care poetul, pur și simplu, de muză declară o amazoană. Dacă politicienii sau strategii militari, dacă tiranii sau agresorii își asumă dreptul să ridice arma și să înceapă războaie care popoare întregi duc în patimă și moarte, de ce poetul - de altfel apriori jertfit în numele masei! - nu ar avea dreptul ca muza să o aleagă printre amazoance sau spartance? Din mitologia greacă, și nu numai, știu că zeii războiului au fost înfățișați ca bărbați! Este adevărat că și zeitele de pe Olimp din umbră s-au amestecat în această treabă, dar, măcar în istoria contemporană războiul este totuși lucru bărbătesc. Urmând această ordine de idei, se pare că și poezia scrisă pe așa-numitele teme de război aparține bărbaților.

Marea epopee a lui Homer sau Eneida lui Vergiliu au avut temă chiar cuceririle în război. Nu există învingător fără învinși. Și oricât am deplânge pe învingător, care steagul biruinței îl înfige în pământ pustoșit, până la aceasta se ajunge peste sute de cadavre și râuri de sânge, peste mormintele eroilor necunoscuți. Eu am ascultat, în ultimul război din ex-Iugoslavia, atâtea bocete și plâns - și al taților, și al mamei - și ceea ce este cel mai dureros - al copiilor. Dar fără să doresc, am observat că cel mai mult se plânge la mormântul soldatului al cărui nume este cunoscut. La mormântul eroului necunoscut nu plânge nimeni. Ce ironie - și învingătorii și învinșii ridică monumente eroilor necunoscuți. Ce înseamnă a scrie, mai precis a cânta când armele vorbesc? Omul, aici poetul, când cântă în timp ce armele vorbesc, înseamnă că a decis deja, că s-a alăturat uneia din părți. Cel mai logic este să aleagă partea

Însemnări pe tema: „Tac muzele când armele vorbesc?“

milan nenadic

aceasta doar în limba poporului căruia îi aparține, în care el este în mărimea naturală. Și după părerea mea aici se termină. Dar, cel mai greu este să se scrie din inima întâmplărilor de război. Atunci avem maldăre de hârtie scrisă de o foarte mică valoare artistică, din simplul motiv că produsul este pus în misiune iar misiunea lui este de a umaniza omenirea. În cazul nostru, sârbesc, toate cărțile de poezie scrise în perioada ultimului război sunt doar o mare tristețe și un și mai mare avertisment, și, mai puțin poezie. Încă nu s-a potolit sângele, încă nu s-au vindecat rănilor, ca abia după aceea să ajungem la o însănătoșire spirituală. Un poet al nostru din perioada romantismului a scris: „Pe mine mă dor toate rănilor poporului meu“. Bineînțeles că nu ne doare durerea altuia, și cel puțin este curtoazie și prefacere jalea în astfel de situații. Este înjositor și în cel mai bun caz, lingușito: să se prezinte ca bunul samaritean asupra aceluia pe care l-ai schingiuit până la moarte, cu propozițiile: eu cel mai bine știu ce îți trebuie, când este binecunoscut proverbul că „cincizeci pe spatele altuia nu doare“.

În perioada celui de-al doilea Război Mondial în limba noastră au fost scrise două poeme extraordinare pe teme de război. Una, **Groapa**, a lui Ivan Goran Kovacic (de origine croată) și a doua, **Stoianca, mamă din Knezopolie** de Schender Kulenovici (bosniac). Dar, și cu ele și cu destinul lor s-au răfuit ultimile întâmplări din ex-Iugoslavia. Cum? Din motive

rirea oricărei răspunderi pentru soldații săi pentru crime de război. Țara aceasta și-a asumat însemnătatea zeilor de pe Olimp, iar armata sa e nevinovată. Ei sunt, simplu spus, fără greșală, deasupra celorlalți, și de aceea ferțiți cel puțin ca „Sfânta vacă“.

În astfel de situații, repet, este ușor să se găsească cei slabi care, căutând adăpost și salvare, cu ușurință se alătură și cântă în corul broaștelor. Eu știu că este interesantă perspectiva broaștei, dar socot înjositoare poziția ei. Ce vorbesc intelectualii lor este cunoscut în lume. Dar cine mai ascultă cuvintele înțelepților, dar-mite pe ale poetilor? De altfel, istoria unora este relativ scurtă, dar are un lung trecut de psihologie de cucerire. Dacă aceasta nu o văd și nu îndrăznesc să o spună guvernele oricărei țări, aceasta poate și trebuie să o spună poetul. Dar cuvintele lui nu le ascultă nimeni îndeosebi astăzi. A trecut de mult timpul când guvernul francez tremura la o plimbare a lui Sartre și la ceea ce va spune.

Să închei, parafrazând versurile unui poet din Europa Centrală - niciodată nu a fost să nu fie cumva. Așa este cu viața, de ce ar fi altfel cu poezia. Viața este precum o mare apă, care își găsește drumul, găsește ieșire, nu poate fi oprită. În război sau pe timp de pace poetului îi rămâne același lucru - îi rămâne poezia și chinul cu cuvintele.

zile și nopți de literatură

unde este poporul căruia îi aparține, indiferent dacă este învingător sau învins. În fine, poetul câștigă (sau pierde) doar războiul în limbă, și

De la o vreme,
lui Liviu Ioan Stoiciu
îi place să i se șoptească
la ureche: mai ales
despre amor.
Poeta și actrița
Ioana Crăciunescu
e gata pregătită...

politice și ideologice ale țărilor nou formate, **Groapa** este ștersă din literatura croată la fel ca și **Stoianca, mamă din Knezopolie** din literatura bosniacă. Despre „conflictele literare“ când este vorba despre opera lui Ivo Andrić sau Meša Selimović să nu vorbesc.

În lumina situației de astăzi, în împrejurările dispersiei forței în lume astăzi, cu multă atenție trebuie aduse concluziile, fără hotărâri la repezeală. Poate cel mai bine ar fi să tăcem recreativ și să rămânem neobservați de ochiul autoalesului stăpân al războiului și păcii. Bineînțeles, este vorba despre America. Și Iugoslavia îi era mai bine să nu fi fost observată. Dar, nu știu de ce pun întrebarea: De unde știm noi ce interes l-a motivat pe cel puternic să întreprindă una sau alta? Omenirea dintotdeauna a fost împotriva celor care spun: Cine nu e cu mine, acela este împotriva mea. Astăzi însă oamenii au altă rezolvare și reacționează după așteptarea stăpânului războiului. Marele piton gonește națiunile mici ca singure să-i intre pe gât. Aceasta a făcut-o și România oficială, cu toate că bătrâna Europă unită încă se codește. Și seamănă puțin cu o broască țestoasă, care la întrebarea ironică: „de ce se mișcă atât de încet“ are și răspuns: „Merg încet pentru că nu sunt sigură că am ales direcția bună“. O țară și-a asumat dreptul să împartă dreptatea, ca prin „teavă de pușcă“, după părerea proprie dă lecții popoarelor „neascultătoare pe întreg globul, să impună pravilele de joc, învățându-i (chiar și cu bătaie) ce pentru ei este bine. Câteodată lecția nu se învață ușor, nu trece fără bătaie bună și sângerare, dar în schimb apriori cere cobo-

Ovidie

Odată ne-am întâlnit deja,
Am schimbat o privire doar.
Sunt convins că a memorizat
Propria tristețe în ochii mei.
Nici eu nu am uitat nimic:
A fost îmbrăcat într-o togă, scurtă și strâmbă
De parcă ai îmbrăca un bărbat în haine de copil
Pe cap nu a avut nimic,
Dar eu am văzut cununa de spini,
Dar eu am presimțit un nou verzui
Din cununa de lauri
O întrebare mi-a stat pe limbă,
Dar nu am ajuns să întreb -
Mai bine zis nu am îndrăznit să întreb,
Din cauza soldaților încruntați
Și strictețea lor
(nu se merge împotriva cuvântului împărătesc!)

Ciudate sunt drumurile Domnului -
El, forțat, a mers spre răsărit,
(Pe malul Mării Negre - mai departe nu se putea!)
Numai pentru ca Cezarul să vadă
Până unde merge rezistența materialului uman;
Iar eu, forțat, am mers spre apus
De parcă nu știam ce mă așteaptă
Și cu ce mă va cinsti
Acel Apus, acea Romă.
Întrebarea care am dorit să i-o pun
Până astăzi nu s-a schimbat:
Ovidiu, are sfârșit și nume aceasta?!

În românește de
Ileana Ursu

Premiul Nobel al Balcanilor

nicolae dabija

Dacă muzele ar trebui să tacă atunci când bat tunurile?!
La această întrebare retorică poezii oferă un singur răspuns care se reține: „Când muzele tac - tocmai atunci tunurile prind să bată“.

Vă pot exemplifica cu un episod din marele război peloponez (secolul al VII-lea î.Ch.), când s-au confruntat cei doi mari rivali: Sparta și Messenia.

În lupta de la Kallimata balanța victoriei înclinase către Messenia și doar căderea întunericului îi salvă pe spartani de o înfrângere rușinoasă.

Pentru confruntarea decisivă de a doua zi, însă, nu le mai ajungeau oștenii nici spartanilor, nici messenienilor.

Și-atunci adunările poporului din cele două polisuri grecești au hotărât: să decidă destinul ostilității dintre ei - poezii.

Cei mai buni viersuitori - Tikteus din Sparta și Alkman din Sardes - au fost puși să se confrunte în fața războinicilor și a poporului.

„Lupta“ poezilor a durat trei zile și trei nopți: fiecare aed a folosit metaforele cele mai alese, epitelele cele mai subtile, replicile cele

ne mai ajung nici ostași și nici tancuri, am propus: n-ar fi oare mai potrivit să fie invitați ca să se înfrunte, dintr-o parte și din alta, poezii celor două maluri de râu?!

Să zbârnăie metaforele, să șuiere dactilele, să vuiască iambii și nu șrapnelele, minele sau obuzele, ca acum zece ani.

Și un juriu obiectiv, cum unul în frunte cu Dumnezeu e mai puțin probabil, alcătuit din personalități notorii ale planetei: Alain Robbe-Grillet, Nemesio Sancez, Charles Carrère, Jose Luis Reine Palazon, Nicolae Breban, Alan Brownjohn, Eugen Uricaru, prezenți și la această manifestare - să stabilească cui să-i revină victoria definitivă.

Să procedăm, ziceam, precum grecii de acum 27 de secole: după ce generalii de armată și-au dovedit absoluta lor neputință, să-i lăsăm pe generalii Poeziei să vorbească.

Și-n alte zone conflictuale de pe glob, unde politicienii nu sunt capabili să facă pace decât împușcând, bombardând, omorând, să fie invitați întru a se întrece poezii.

Poezia, sunt sigur, poate să împace niște oștiri gata să se încaiere.

Zilele trecute, într-o localitate cu nume turanic de la sudul Basarabiei, i-am rugat pe niște copii să-mi arate primăria, apoi între altele i-am întrebat: „Dar voi de ce naționalitate

poezii să ofere soluțiile lor politicienilor, iar poezia să devină o alternativă intelorantei, izolaționismului, separatismului, terorismului și altor „isme“

Aceasta ar putea deveni marea ei misiune, de ambasadoare a păcii și înțelegerii între popoare.

Cum a încercat s-o acrediteze și Festivalul internațional „Zile și nopți de literatură“ de la Neptun-Mangalia, unde importante personalități din Vest încearcă să descopere o Țară și o Literatură.

Acea literatură, creată în fostele țări socialiste de scriitori, dar - cât ne-ar părea de paradoxal - și de cenzură, a antrenat un public atent la nuanțe, azi este pe cale de dispariție.

Din păcate, însă, odată trecut la mesajul direct în ultimul deceniu s-a dovedit că aceasta nu mai preocupă nici chiar cititorul din propria țară.

Circulația valorilor dinspre „Est“ la ora actuală a fost stopată, ea are loc doar dinspre Vest către Est, și aproape deloc invers.

Dacă marii scriitori din Est erau acum 20-30 de ani editați sau premiați (Brodsky, Pasternac, Bлага, Blandiana, Dinescu etc.) mai mult ca „disidenți“ politici decât ca disidenți ai culturii, la ora actuală aceștia sunt mai puțin căutați.

Într-o tendință de apropiere, ar urma să se pună accent pe traductibilitatea culturii, nu pe intraductibilitatea ei.

Principala trăsătură a spiritului european este sau ar trebui să devină vocația dialogului.

Aș mai îndrăzni să afirm că vestul mai are niște datorii față de estul cultural, după ce l-a abandonat ceva mai înainte din punct de vedere politic, sortindu-l, prin abandon, la anihilare spirituală, el urmând să-l redescopere, până se va debarasa de complexe și suspiciuni.

Cultura europeană ar avea, cred, numai de câștigat dacă și-ar recupera componenta ei înstrăinată aproape o jumătate de secol.

Iar o jumătate de secol e o viață de om.

În acest sens manifestarea actuală care are loc în România, e plină de încărcături simbolice.

Ea mi-a amintit o frază rostită de Nichita Stănescu: „România, în materie de Poezie, este un mare imperiu“.

Festivalul Internațional „Zile și Nopți de literatură“ are șansele să devină unul dintre cele mai importante din această parte a bătrânului continent, iar Premiul „Ovidiu“ - un veritabil Premiu Nobel al Balcanilor.

zile și nopți de literatură

mai tăioase, în acompaniament de lire și de strigăte aprobatoare sau dezaprobatore, în prezența rămășițelor celor două armate și a unui juriu de experți întru ale poeziei, aduși din alte orașe, mănutorii de cuvinte demonstrându-și în fața acestora toată abilitatea și măiestria.

În ziua a treia, messenienii, cei care câștigaseră ceva mai înainte confruntarea armelor, și-au recunoscut înfrângerea lor.

Astfel, pentru prima dată în istorie, o luptă aproape pierdută de o armată a fost câștigată de un poet.

Spartanii, care pierduseră războiul condus de generalii lor militari, l-au câștigat pe cel condus de generalii poeziei.

Unde nu a putut câștiga spada, a câștigat metafora.

Unde arcul cu săgeți a fost neputincios, a învins lira cu cântece.

E o lecție a istoriei, aproape uitată, dar încărcată de adânci semnificații, căci - dacă de-a lungul vremurilor s-ar fi întrecut, în cântec, poezii, ar fi rezultat, în urma fiecărei confruntări dintre ei, mult mai puține jertfe umane, ar fi existat mult mai puțini morți și răniți, ar fi rezultat mult mai puține ruine sau destine mutilate...

Din păcate, conducătorii de popoare de mai încoace au uitat atât de poezii, cât și de utilitatea poeziei.

Eu vin din Republica Moldova, unde acum zece ani a avut loc un conflict armat sângeros.

Războiul de la Nistru din 1992 dintre Republica Moldova și regimul separatist și terorist de la Tiraspol, susținut de Armata a 14-a a Federației Ruse, mai continuă și azi în culisele diplomatice.

Cum pentru o altă confruntare militară nu

sunteți?“ Și unul dintre aceștia mi-a răspuns: „Noi suntem de naționalitate copii“.

Într-o lume atât de împărțită, numai copiii nu sunt împărțiți, nu sunt molipsiți de morbul separatismului, terorismului, federalizării ș.a.m.d.

Ce facem astăzi noi, oamenii scrisului, pentru lumea de mâine, care sunt copiii acestei părți a Europei?

Cum o salvăm?

Dar putem face mult pentru ea: muzele să procedeze astfel încât să amuțească tunurile,

**Mircea Dinescu
a trecut
ca un fulger
pe la Neptun:
cu toate astea,
ploile
nu au venit!**

magda cârneci:

„Festivalul este un semn al unei anumite normalități“

Marius Tupan: Scumpă Magda Cârneci, cum te-ai simțit pe vas?

Magda Cârneci: Neașteptat de în largul meu!

M.T.: De ce? Pentru că ne aflăm pe un canal al Deltei Dunării?

M.C.: Și de asta. Am regăsit un traseu pe care l-am făcut acum 20 de ani: e ca și cum am revenit în trecut, dar și pentru că esența mea poetică a fost hrănită de esența poetică a celor din jur.

M.T.: Te-am derutat. Nu voiam să te întreb despre Delta Dunării, ci despre Festivalul „Zile și nopți de literatură“. Era necesar acest festival? A fost el ceea ce trebuia?

M.C.: Cred că era necesar de multă vreme. E păcat că România a înțeles abia acum ceea ce în alte țări din fosta Iugoslavie făceau încă de acum 20-30 de ani. În afară de binecunoscutul festival de la Struga, din Macedonia, mai există și alte festivaluri în spațiul balcanic care și-au făcut rolul lor în ultimele decenii, acela de a deschide literaturile țărilor respective către restul lumii și de a aduce restul lumii în țările lor. Schimbul acesta este vital după părerea mea pentru o bună funcționare, pentru un bun mers, pentru un metabolism sănătos al unei culturi. România a fost privată de acest gen de influențe și de contacte din motivele politice pe care le cunoaștem, dar poate și dintr-un fel de pasivitate și de izolaționism remanent prea îndelungat care au persistat în spațiul local. O asemenea situație poate fi deblocată de un asemenea festival.

M.T.: Crezi că se fac ușor astfel de festivaluri?

M.C.: Nu, dimpotrivă. Cred că este un efort organizatoric și financiar remarcabil. E cu totul lemn de laudă că Uniunea Scriitorilor, în ciuda dificultăților generale sociale de care avem parte, a putut să pună pe picioare un asemenea eveniment. Știu că pot exista voci care să inoche faptul că sunt scriitori care trăiesc modest și care au multe probleme sociale, dar amintiți-vă cât de mândri sunt românii de Festivalul *Terbul de aur* sau de alte evenimente internaționale precum un turneu de tenis sau alte manifestări sportive. Eu cred că noi avem nevoie și de un asemenea festival literar internațional.

M.T.: Mă bucur că ai adus vorba despre *Terbul de aur*, despre *Open Tennis*, despre alte asemenea întruniri. Crezi că Puterea actuală a ajutat manifestarea, s-a implicat? Știu că s-au obținut foarte greu acești bani...

M.C.: Nu știu, nu cunosc dedesubturile organizării acestui festival. Ca întotdeauna e vorba de o acțiune complexă care presupune mai multe surse de venituri. Realmente nu am nici o idee, dar faptul că totuși s-a putut întâmpla acum e demn de laudă și probabil că au contribuit nu numai factorii la putere acum, ci și cei de dinainte care au pregătit cumva ceea ce se întâmplă acum. Ideea aceasta a festivalului plutea de multă vreme în aer. Știi prea bine că ea exista în mediul nostru literar, dar nu s-a putut concretiza acum probabil datorită și actualei conduceri a Uniunii Scriitorilor, care e mai dinamică. E o altă generație, care are alte obiective, care are altă deschidere: e mai prag-

matică, e mai aplicată la real, are anumite calități manageriale, de ce să nu recunoaștem, și poate să-și asume organizarea unui asemenea festival, care nu e ușoară.

M.T.: Oamenii au fost foarte atenți la scriitorii care au venit din afara țării. Pe cei din România îi știm, sunt scriitori de elită, nu se pune problema asta. Tu, care ai circulat foarte mult în Europa, ce ne poți spune: sunt scriitori importanți la acest festival?

M.C.: Sunt câțiva scriitori importanți. Alții care au fost anunțați și care erau la fel de importanți n-au ajuns. Totuși există câteva nume remarcabile printre cei de aici și vreau să spun că proporția este cam aceeași cu cea de la alte festivaluri. Întotdeauna se întâmplă așa: există invitați prestigioși dintre care numai o parte ajung. De obicei, cei mai prestigioși nu vin niciodată, deși promit că vin. Asta-i regula jocului, cumva, pe care toată lumea o acceptă. Cred însă că mai important decât numele foarte sonore, care-și au rolul lor, este să inviți un număr cât mai mare de scriitori buni și pentru literaturile lor, dar și cu un anumit rol în strategia culturală a țării lor. Adică și scriitori, dar și editori, și traducători, și manageri culturali de diverse feluri, profesori universitari,

fapt unul dintre scriitorii care reprezintă imaginea literatului angajat de partea bună a lucrurilor și care s-a investit total, dar cu inteligență și eficacitate, nu doar politică, ci și culturală în apărarea cauzelor juste. Semprun a fost un om de stânga, de stânga autentică din anii războiului și a luptat și în rezistența franceză, a fost închis și în lagărul de la Buckenwald, iar după aceea a continuat să-și apere crezurile de tinerete cu o anume demnitate. Din acest punct de vedere alegerea lui este simbolică, pentru că, pe de o parte, dovedește destul bun-gust și bună orientare în câmpul intelectual european, iar pe de altă parte, cred eu, dovedește o deblocare a ideilor preconceptuate despre ce înseamnă stânga europeană și intelectuală în general.

M.T.: Îți propun să îmi spui ce se va întâmpla. Va mai fi și ediția a doua, și-a treia...

zile și nopți de literatură

toți cei care întrețin de fapt tonusul unei literaturi, care nu se întreține numai prin poeți și prozatori.

M.T.: Acum cunoaștem premiantul acestei ediții. Crezi că a fost ales cel mai bun?

M.C.: Cred că e o bună alegere. Nu știu dacă e cea mai bună dintre nu știu care alte opțiuni, dar cred că este o bună alegere în sine. Eu l-am auzit pe Jorge Semprun la Paris cu diverse ocazii și trebuie să spun că este un spirit remarcabil, în afară de faptul că este un foarte bun vorbitor, un om șarmant. El este de

M.C.: Înclin să cred că da, pentru că, dacă s-a putut o dată, se mai poate și altă dată. Cei care organizează acest festival sunt oameni ambițioși, din câte îi știu eu, capabili să ducă mai departe un proiect. Chiar dacă românii în general sunt sceptici față de conașionali lor, eu înclin să cred că lucrurile intră într-o anumită normalitate și acest festival este un semn al unei anumite normalități care abia de acum încolo se va dezvolta și își va atinge deplinătatea. Dacă acest festival va reuși să mai aibă câteva ediții, ceea ce eu cred, el va reuși să supraviețuiască și să impună.

Și la Neptun, direcționarea de la Institutul „Cervantes“, Ioana Zlotescu, a stat foarte aproape de invitați săi spanioli. Alături: J.J. Armas Marcelo

„Ar trebui să se propună să se dea la cel puțin 3-4 scriitori Premiul „Ovidius»“

Marius Tupan: Dragă prieten al meu din tinerețe, cum te-ai simțit la acest festival de la Neptun?

Jeno Farcaș: M-am simțit foarte bine pentru că îmi reiau relațiile pe care le-am avut înainte și totodată descopăr de fiecare dată câte un coleg sau fost coleg cu care am posibilitatea să discut. Este foarte curios că numai în cadrul acestor întâlniri îți dai seama cu ce se ocupă celălalt. Chiar dacă corespondăm sau din când în când ne vedem, trebuie să stai mai mult timp cu ei: o zi, două, trei, patru, cinci zile și din această cauză festivalul acesta e important, pentru că fiecare a venit să vadă ce a făcut celălalt. Acum, de exemplu, m-am întâlnit cu Cornel Ungureanu și ne-am dat seama că lucrăm pe aceeași temă. El lucrează la Timișoara, eu la Budapesta, aproape aceeași temă. Nu știam, deși ne cunoaștem de 3-4 ani. La fel cu Nicolae Țone: ne-am dat seama că avem aceleași direcții, chiar și cu editura. Amândoi avem o editură unde publicăm literatură română și ne-am gândit că am putea colabora mai mult. Al doilea aspect este rezultatul întâlnirilor cu străinii, cei din Occident sau cei din Est, cu care te vezi foarte rar: trebuie să ai o bursă ca să ajungi la Paris, în Finlanda sau în Canada și astfel se creează posibilitatea directă de a să știi exact ce face un editor la Helsinki, ce face un editor din Suedia, ce face un editor care se ocupă cu literatura română din Elveția sau ce se traduce. Este extrem de interesant ce se alege pentru traducere din literatura română de către un francez, de către un suedez, de către un finlandez. Deci sunt puncte de reper fără de care nu-ți poți practica meseria pe care ți-ai ales-o. Eu sunt profesor de literatura română și consider că este o ocazie extrem de fertilă de a întâlni străini, colegi și mai ales critici literari români cum ar fi Mircea Martin, Gabriel Chifu sau Ion Pop, de la Cluj. Sunt discuții extrem de importante pentru un străin care vede literatura din afară ca să-și dea seama care sunt raporturile ce par obiective sau pot fi aproape de obiectivitate. De aceea consider aceste trei aspecte foarte importante pentru festival și aș dori ca acest festival să continue și să devină un festival ca cel de la Struga sau cel de la Taormina, care poate va fi de anvergură internațională și va fi cunoscut în întreaga lume.

M.T.: Mi-ai anticipat o întrebare. Crezi că acest festival este de anvergură sau va fi de anvergură în viitorul apropiat?

J.F.: Acum este de anvergură, în orice caz. Prezența unor personalități foarte cunoscute, cum e Semprun sau... Allan Robbe-Grillet, îi dă greutate. Asta a însemnat o investiție enormă. Dacă mai aveți bani, este de anvergură, dacă nu, nu mai este de anvergură. În orice caz, Premiul „Ovidius“ despre care se va scrie în întreaga Europă, cred că va avea un prestigiu. Oamenii poate vor veni și cu interes. Asta ar fi ceva, nu numai să fie sponsorizat acest festival, dar să fie și scriitorul cointeresat ca să vină aici, să publice, să citească poezii, să primească acest Premiu „Ovidius“. Eu cred că ar trebui să se propună să se dea la cel puțin 3-4 scriitori acest Premiu „Ovidius“.

M.T.: Nu s-ar demonetiza în cazul asta?

J.F.: Nu cred. În timp de 10 ani ar fi premiați 30 de oameni. Asta nu e în întreaga lume... Allan Robbe-Grillet nu traduce din literatura română. Totuși este o personalitate în Europa. Gândește-te câte personalități sunt în literatura italiană sau în cea elvețiană sau în literaturile mici: slovacă, cehă, bulgară.

M.T.: Atmosfera cum ți s-a părut aici? Cum ai fost primit? Ce zici de oameni? Eu sunt un om care nu face politică, nu mă interesează politica, dar politica asta literară mă interesează. Ce părere ai?

J.F.: Nu se face aici politică pentru că nu se pune problema stângii sau a drepte, nici a ideologiilor. Probabil au fost unele încercări ale unora din sudul Europei - mă gândesc la un anumit domn - pentru că el încearcă să introducă o oarecare tentă politică la orice nivel și înțeleg și această factură poetică probabil prea sensibilă, dar în afară de aceasta nu se face nici într-un caz politică. Se face politică literară și eu cred, așa cum am mai spus-o și înainte, că aceste întâlniri sunt fructuoase, fertile. Stai de vorbă cu oamenii, descoperi că unul știe unguerește de zeci de ani și cândva a tradus din maghiară. Sau spune că de fapt și el se ocupă de literatura română.

puiam că o să aibă un asemenea succes.

J.F.: Asta este flerul de editor.

M.T.: Nu sunt editor, sunt pur și simplu șef la „Luceafărul“. Mă amuz mereu spunând că sunt un al doilea Rosetti, pentru că Rosetti l-a editat Călinescu și eu pe Marian Popa. Sigur istoria va hotărî dacă va fi de importanța lui Călinescu, dar important este că încep să apară istorii despre comunism.

J.F.: Și a trebuit să treacă 10-12 ani ca să apară și romane. Este foarte curios că nu se vorbește nici în Ungaria, nici în România despre această dictatură fie ea mai dură, fie ea mai puțin dură.

M.T.: Eu chiar am scris despre perioada comunistă o trilogie.

J.F.: Da, dar nu este o literatură de masă. Numai memoriile cu tiraje mari sunt.

zile și nopți de literatură

M.T.: Nu te-ai simțit izolat?

J.F.: Absolut deloc. Eu sunt cu un prieten din Ungaria, cu un poet care se simte foarte bine aici. El nu știe prea multe limbi și eu trebuie să fiu tot timpul cu el și pare doar că noi suntem izolați. În realitate, ne caută foarte mulți, discutăm cu foarte mulți. Am legat prietenii cu finlandezi, cu francezi, cu germani, cu tot felul de nații și râdem tot timpul. Bineînțeles, sunt ocazii foarte bune de a ne cunoaște. Vorbim despre poezie în general, dar și despre alte lucruri.

M.T.: Eu înțeleg că tu ești și un agent literar, în sensul că umbli cu acest scriitor maghiar peste tot. Te interesează literatura română? Ce crezi că ar merita să fie tradusă?

J.F.: Eu sunt mai mult agent al literaturii române pentru că am o editură și am publicat anul acesta trei cărți: romanul lui Dumitru Țepeneag, *Hotel Europa*, am publicat un roman al lui Uricaru, *Așteptându-i pe barbari*, și am publicat vara aceasta și un Lovinescu, *Istoria civilizației moderne românești*. Cred că a traduce un asemenea eseu este o muncă uriașă, fiindcă este prima carte despre istoria României care a fost scrisă de un român și tradusă în integralitatea ei.

M.T.: Știi că a apărut de curând o *Istorie a literaturii române în perioada comunistă*?

J.F.: Nu știu, n-am aflat de carte. Trebuie să o cumpăr... Am auzit numai de ea.

M.T.: Eu am editat această carte într-un tiraj de 450 de exemplare, dar cred că dacă o tipăream într-un tiraj de 10000 de exemplare, o vindeam pe toată. Nu-mi închi-

M.T.: Este o criză a lecturii și în Ungaria.

J.F.: Desigur. Este vorba de o schimbare a pieții, o schimbare a sistemului de promovare a artelor prin Internet.

M.T.: Și crezi că va câștiga Internetul în concurență cu cartea?

J.F.: Din păcate, da. Cum societatea actuală este de informație, înseamnă că Internetul va câștiga.

M.T.: Poate un cititor să citească un roman pe Internet?

J.F.: Roman, nu. Voi, romancierii aveți șansă, dar vor fi romane „digest“, ca în America. Știi foarte bine că *Război și pace* a apărut în 60 de pagini și se citește foarte bine.

M.T.: Nu mutilează romanul respectiv?

J.F.: Ba da, dar din păcate la asta vom ajunge. La un moment dat, o americană a văzut *Livada cu vișini* și a întreat: Bine, dar ele n-ar putea să-și cumpere un bilet de tren să se ducă la Moscova, ce naiba fac?

M.T.: Mai ai în vedere cărți din literatura română pentru a le traduce?

J.F.: Romanul este cel mai greu de tradus, cel mai dificil de promovat. Eu m-am gândit la un Breban, nu știu încă exact ce anume... Un Breban oarecare, un Tzara... Aș vrea să fac un volum de avangardă românească, asta ca să existe totuși o ordine în promovarea valorilor. Am începe cu avangarda, care este cam comună: au avut relații destul de puternice românii și unghurii prin Tzara, în Paris, și a porni asta cu Țone, am discutat cu el deja, sa publicăm niște cărți despre avangardă.

nicolae prelipceanu:

„Magistrala cuvântare a fost, probabil, nepotrivită“

Marius Tupan: Dragă Nicolae Prelipceanu, în timpul cuvântării domnului Ion Iliescu te-am văzut puțin agitat. De ce?

N.P.: N-am fost deloc agitat. Pur și simplu m-am mișcat pentru că voiam să-l văd din diferite unghiuri. Probabil vrei să știi ce părere am despre cuvântare. Magistrala cuvântare a fost, probabil, nepotrivită cred eu. O cuvântare politică externă de care, nu sunt sigur, că toți erau preocupați de chestia asta, în tradiționala limbă de lemn a politicianilor, dar pe care a corectat-o după aceea făcând traducțiuni în două limbi, cu un debit destul de bun: nu mă refer la accent.

M.T.: A fost bine că a venit la această manifestare culturală?

N.P.: Nu cred că a fost bine. Nu era nevoie. În Lugoslavia sunt multe festivaluri, dar președintele nu-și pune patronajul pe afiș și nici nu vine să țină o cuvântare. În schimb, invită lumea la un cocktail, la o recepție. În alte părți nici nu vine președintele. E adevărat, în Croația, Franjo Tuđman a ținut să apară, însă am protestat cu niște scriitori să nu amestecăm politica cu literatura.

M.T.: Dar ținând cont că este prima ediție a unui festival, poate că totuși era nevoie.

N.P.: Eu spun că mie nu mi se pare că era nevoie. Foarte bine, a venit... Pe de altă parte e dreptul lui și al organizatorilor să invite pe cine vor ei.

M.T.: S-a vorbit cât de cât de cultură la această întâlnire cu un președinte?

N.P.: Ai auzit și tu despre ce s-a vorbit. Despre Forumul cultural... cât de eficient va fi el...

M.T.: Nici scriitorii n-au pus întrebări.

N.P.: Scriitorii români nu depind nici de președinte, nici de primul-ministru. ăștia nu trebuie să le dea bani. Ei trebuie să-și scrie cărțile, să le vândă și să fie bune. Sigur că pot să le facă alte înlesniri, să modifice legislația, legea sponsorizării, a impozitului pe obiectul artistic vândut, care să fie unic și mai mic, cum e în alte țări, 10%, nu ca cel pus pe vânzarea de butoaie sau de automobile... Asta da! Dar chestia cu cerșitul să ne dea bani, nu mai merge.

M.T.: Manifestarea în general cum ți s-a părut? Reușită?

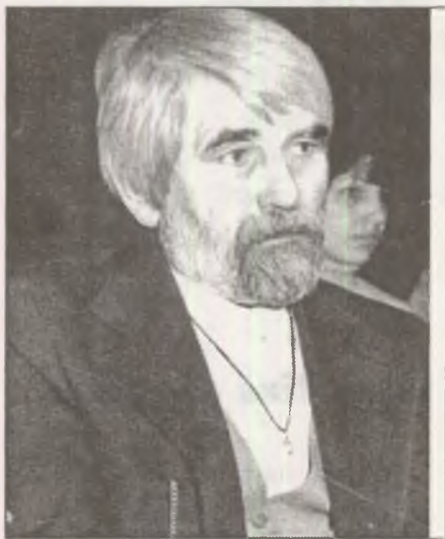
N.P.: Cred că a fost reușită, am auzit și lucruri interesante la colocolul respectiv. Aș fi preferat însă să fie mai strânsă organizarea și ceea ce era tipărit ca program să se și întâmple în realitate. Multe lucruri nu s-au întâmplat sau s-au întâmplat la alte ore, las la o parte faptul că în invitații aveam un program, iar aici am găsit alt program. Așa ceva nu se face de obicei, dar trecem totul în contul faptului că e prima ediție, ca să nu se zică iar că suntem răi și cusurgii, dar găsitul de cusururi e foarte bun pentru că, pentru niște oameni descuiați și dispuși la dialog ajută să le evite data viitoare.

M.T.: Eu știu că tu ești în comitetul director. Nu te-ai implicat în nici un fel?

N.P.: Comitetului director i s-a comunicat doar despre această manifestare, nu a fost nici invitat să se implice. Comitetul director n-are leafă pentru a face pe organizatorul. Există secretari, slavă domnului, o liotă. Are cine să se ocupe. E și un vice-președinte, e și un președinte foarte activ, nu e treaba comitetului director. Nu am fost întrebat nici măcar de nume de scriitori. Am spus câteva nume la momentul ăla, dar nu știu dacă s-a ținut seama de părerea mea.

M.T.: Au fost scriitori importanți de această dată?

N.P.: Cred că da. Acuma nu știi care sunt poezii importanți din lume. La festivaluri, grosul participanților este exact ca și grosul practicanților literaturii. Nu sunt cei mai importanți, dar fără cei neimportanți nu se poate. Vezi că au venit doi dintre cei mai importanți și brusc, un singur premiu s-a transformat în două, ceea ce iar este, după părerea mea o greșeală, în afară de faptul că e o indelicatețe să ții pe un scriitor mare să asculte trei sferturi de oră elogiul altui scriitor tot mare, tot din țara lui. Nu e delicat.

petre stoica:

„Poeziile mele au fost cele mai bune“

P.S.: Nu fantastic, da'-i bun.

M.T.: Prin ce a fost bun?

P.S.: Prin faptul că a fost Prelipceanu, Matei Călinescu și mulți, mulți alți buni prieteni pe care nu i-am văzut de mult, cu excepția lui Prelipceanu, care mă vizitează des la Jimbolia.

M.T.: Și scriitorii mari care au venit din Europa... Ai discutat cu ei? Care-i mersul literaturii în Europa?

P.S.: Este foarte greu să-mi fac o părere mai cu seamă că poeziile citite pentru mine nu au fost convingătoare. În afară de poeziile mele, care au fost foarte bune, nu am reținut altele.

M.T.: Nici dintre ale colegilor din România n-ai reținut nimic?

P.S.: A lui Prelipceanu mi-au plăcut foarte

mult. De ce? Pentru că o recit întotdeauna și am învățat-o pe de rost.

M.T.: Deci aceeași poezie de mai multe ori.

P.S.: E o poezie care se adresează și unui public străin și unui public autohton.

M.T.: Așadar ai fost cel mai mare poet la acest festival.

P.S.: Nu pot să spun că cel mai mare poet, dar poeziile mele au fost cele mai bune. Dar așa a spus și Prelipceanu.

M.T.: Mai există unul care a spus chestia asta?

P.S.: Da, multe domnișoare.

M.T.: Ți-au făcut și curte?

P.S.: Nu, la vârsta asta ce să mai ceri!

Marius Tupan: Domnule Petre Stoica, ai venit tocmai de la Jimbolia la acest festival. Ce-ai căutat?

Petre Stoica: M-am plictisit la Jimbolia și voiam să mai schimb aerul.

M.T.: Și aici ai luat un aer proaspăt?

P.S.: Într-adevăr, am inspirat aerul mării și am făcut un guturai teribil.

M.T.: Bine, dar festivalul cum ți s-a părut?

P.S.: Nesperat de bun.

M.T.: Te-ai simțit așa de bine?

hugo gutiérrez vega:

Când l-am cunoscut, în martie 1977, Hugo Gutiérrez Vega conducea Direcția Generală de Difuziune Culturală a Universității Naționale Autonome din Mexic - Unam - un adevărat minister al Culturii, cu post de radio și televiziune, săli de concert, teatru și film și o editură care tipărea cărți fundamentale din literaturile lumii și peste 15 publicații periodice.

Toate vocile mari ale poeziei latino-americe, începând cu cele ale Mexicului, circulă și azi datorită discurilor inițiate de el, iar poezia universală și-a găsit un loc privilegiat într-o colecție - „Material de lectură” - accesibilă tuturor la prețul unui pachet de țigări ieftine, în tiraje pe care alții nu și le puteau îngădui. Aici, în acel an, alături de Rimbaud, Verlaine, Quasimodo, Mallarmé, Cavafis, Ahmatova, Valéry, Cernuda etc., au apărut Arghezi și Blaga.

N-a trebuit să-l conving eu de valoarea poeziei noastre. Prin 1965 întârziase câteva luni în România, era familiarizat cu literatura noastră, cu școala de teatru și muzică.

Diplomația l-a purtat prin multe capitale europene - Londra, Roma, Madrid - mai întâi ca atașat cultural, după aceea în calitate de consilier și, în cele din urmă, în 1992, la Atena, ca ambasador, când, cu reședință în Grecia, a îndeplinit demnitatea respectivă și pentru România.

Acum - născut în 1934, la Guadalajara - s-a reîntors în Mexic și conduce „Jornada semnal”, cea mai importantă revistă literară de aici. Nu se putea să nu-și amintească de literatura română: a publicat texte din Noica, Culianu, Eliade, Cioran, Istrati și pregătește un întreg număr Lucian Blaga.

Astfel de oameni se întâlnesc rar sau niciodată. (D.N.)

Să visezi un oraș

Să visezi un oraș și să te trezești
privind numai ruinele lui.
Să visezi străzi,
oameni care se duc la lucru,
după-amiezi când înfloresc iubirile.
Să le ascuți poveștile lor,
destăinuirile plăcerii, bătăliile lor,
noptile de flacără arzând
în diminețile când totul
urmează să aibă un înțeles.
Să visezi orașul în puterea verii,
când pinii încep să vorbească,
iar iedera înflorită
ridică un zid înmiresmat.
Să știi că s-a aflat aici
timpul care spune că nu, înșelându-se,
pentru că încă mai e aici,
chiar dacă privirile nu-l pot descoperi.
Să-l reconstruiești din cărți,
cu vorbele rostite de lumea lui,
privindu-i zidurile dărâmate,
să simți că a fost adevărat
și că prezentul ne dăruiește
priveliște neadevărate.
Se prăbușesc lucrările omului,
moartea șterge toate semnele prezentului,
dar atât timp cât un om viu
se gândește la cei mai înainte vii,
la cei care au clădit această prăbușire,
moartea pentru o vreme nu va exista
și sub această îndurare iluminată
există nemurirea care-i înșelătoare
și totodată adevărată.
O clipă de întoarcere la viață,
un miraj verde
în nesfârșitul deșert al morții.

Cronica neagră

lui Cesare Pavese

Să ieși într-o dimineață din casă,
fără să-ți bei cafeaua, fără să spui nimic,
fără să-ți săruți soția și copiii.
Să ieși și să te pierzi pe străzi,
să urci într-un tramvai,
să străbați grădina fără să vezi
cum soarele îmbracă în lumină
crengile arborilor.
Să strabați grădina fără să vezi
că un copil îți urmărește pașii,
fără să vezi pletele blonde, brunete, veștede
ale tuturor femeilor.

Să treci purtând un surâs sfârșit
cu buzele strânse până la durere.

Să intri din hotel în hotel,
căutând unul liniștit și îndepărtat;
să te întinzi între cearceafurile proaspete
și fără să spui un cuvânt,
fără să deschizi fereastra
pentru ca soarele să nu-ți aducă
nici o speranță,
să-ți pui pistolul la tâmplă.

Nu am spus nimic,
nici eu, nici soarele,
nici florile pe care ni le-au dăruit fetele.

Demetrie Paleologu sfidează moartea

Vii
din inconștiență

de a ne juca
pe muchia cuțitului,
trudim sub soare,
privim luna pe țărnul cretan
și ne acoperim creștetul
cu mantia iubirilor.
Adăpostiți sub ea,
jucăm tot timpul
sarcasticul joc al nemuririi.

Guernica

lui Pablo Picasso

Lăsați calul acesta
să-și îndure singur agonia;
lăsați taurul negru
să-și sfășie moartea cu coarnele;
oricât de ageră ar fi spada
pe care această moarte nevăzută
și neașteptată o răsucește
prin aerul otrăvit.

Copilul doarme, moare;
sânii mamei;
regăsirea stelei
din noaptea de ieri.

Nu există sânge,
nu-i loc pentru sânge
în această priveliște de trupuri sfârtecate;
numai aerul fierbinte,
minutul sonor,
iar după aceea tăcerea,
țipătul neașteptat
se pietrifică aici,
precum casa moartă
și ochii copilului
deschiși înlăuntrul său.

Amintire din Brăila

Străzile din orașul acesta
pleacă de pe malul râului,
dau ochuri peste ochuri
și se întorc pe malul râului.
Pentru a le străbate
m-am așezat pe mal.
O bucată de viață
a crescut sub tălpile mele.

Prezentare și traducere de
Darie Rovăceanu

Se vede
cu ochiul liber:
lucrările colocviului
sunt în toi!

Mai tânărul scriitor Mădălin Roșioru
e numai ochi și urechi la ce-i spun
Gabriel Chifu și Leo Butnaru: are ce afla!

Laureatul Premiului „Ovidius”, Jorge Semprún,
a făcut fotografii cu toți admiratorii: în imagine
se află Ioana Crăciunescu și Charles Carrère

Colaboratorul nostru permanent,
Bogdan Ghiu, se preface că e
urmărit doar de singurătate: dar
cine nu se răsfață!

La recitalul de la Constanța,
ascultătorii au stat și pe treptele
facultății: l-am surprins chiar
și pe Jenő Farcaș.

Interviurile din acest număr au fost realizate de **Marius Tupan**
Mai multe fotografii aparțin lui **Mihai Cucu**

mircea martin

Marius Tupan: Așa se lasă impresia: că sunteți un critic exigent, un om glacial, că de foarte multe ori refuzați foarte multe invitații la colocvii și la lansări de carte. Asta nu e o notă rea pentru dumneavoastră, dimpotrivă, este o notă bună pentru că sunteți râvnit la diverse colocvii. Eu vreau să ne referim la acest festival, să-mi vorbiți de el, să mă contraziceți chiar, deși n-am afirmat nimic până acum, dar să priviți din punct de vedere critic acest festival, asta e ideea mea.

M.M.: Prima întrebare subînțeleasă în deschiderea acestei discuții ar fi aceea că, de vreme ce se zice că sunt reticent față de unele manifestări, față de unele colocvii...

M.T.: ...și față de unele premii, dacă-mi amintesc bine. Sau premiați.

M.M.: De ce am acceptat invitația aceasta, la această întâlnire: întâlnindu-mă cu Eugen Uricaru mi-a vorbit despre această inițiativă și mi-a spus că scriitorii importanți de anvergură europeană vor fi prezenți la Neptun. Mi-a dat câteva nume care mi-au spus câte ceva, mi-a vorbit de Michel Deguy, pe care-l cunosc și personal, și pe care l-am publicat la Editura Univers, de Paul Bailey pe care, tot așa, l-am cunoscut personal și l-am publicat și la Editura Univers, de Jorge Semprún, pe care nu l-am cunoscut și pe care nici nu l-am publicat, și de o serie de alți scriitori din jurul nostru pe care mi-a făcut plăcere să-i întâlnesc, ca să nu mai amintesc de prezența câtorva colegi din Diaspora românească, precum Matei Călinescu, Victor Ivanovici și Dumitru Țepeneag. Acum, continuând răspunsul la întrebare, poate că-i prea devreme să formulez un punct de vedere critic, întrucât festivalul nu s-a încheiat, suntem într-un moment de relaxare, suntem în plină Deltă a Dunării, printre stufărișuri și nuferi, dar ceea ce am ascultat până acum, mă refer la serile de poezie, m-a impresionat plăcut.

M.T.: Chiar toate poeziile?

M.M.: Există totdeauna niște riscuri, iar cei care acceptă să apară în fața colegilor cu două-trei poeme în astfel de locuri și-n astfel de momente riscă pentru că recepția depinde foarte mult de atmosfera creată (sau ne-creată), de condițiile care există sau nu există. Din acest punct de vedere, prima seară a fost ratată din cauza sonorizării deficitare, din cauza unor accidente tehnice, dar a doua seară de poezie a fost reușită, din punctul meu de vedere cel puțin, și eu am avut revelația cel puțin a unui foarte important poet, și anume Georg Szirtes, un poet de limbă engleză, dar de origine maghiară, care m-a impresionat prin finețea, delicatețea și extrema precizie a notațiilor lui.

Comunicările au fost diverse, ceea ce este o primă calitate. Când spun diverse înțeleg o diversitate geografică, istorică (mentalități diferite) și valorică: unii s-au pregătit mai bine,

„N-aș fi de acord să dăm un premiu în absență“

alții mai puțin bine, unii au fost mai inteligenți, alții mai puțin.

M.T.: Putem spune că românii s-au prezentat bine?

M.M.: Românii au avut puține intervenții. A fost Bogdan Ghiu, Gabriel Chifu. Pe ultimii doi nu i-am auzit. Am „chiulit“ împreună cu Matei Călinescu la ultima sesiune. Dintre cei care au intervenit dintre români, o impresie deosebită mi-a făcut-o discursul lui Bogdan Ghiu - căci a fost un veritabil discurs - cu puncte de vedere originale, așa zice chiar înnoitoare, cu un nou mod de abordare a problemei raporturilor între literatură și societatea, lumea de astăzi. Ca orice om inteligent, el a reușit să extragă o esență, o concluzie din experiența lui de comentator de televiziune. Se vede că nu și-a pierdut timpul acolo și că a scos exact ce trebuie și a făcut-o din perspectiva literaturii.

M.T.: Ați fost, dacă nu mă înșel, membru al juriului. V-ați luptat pentru un anume scriitor? Premiul a fost ușor de acordat?

M.M.: Aici trebuie să cădem de acord cu o premisă a lui. Și anume că nu poate primi acest

premiu. Dar acest premiu are un anume format, o anumită deschidere către rezonanța socială și morală a operei. În plus, nici sosirea lui n-a fost sigură până în ultima clipă. Așa încât eu n-am ezitat foarte mult în a-mi da votul pentru Jorge Semprún, a cărui operă și a cărui biografie le consider exemplare pentru acest tip de premiu pe care dorim noi să-l dăm. E un premiu care se acordă, repet, pentru valoarea artistică, dar și pentru prestația socială a autorului, pentru contribuția lui, cum spune și în formula definitorie a premiului, pentru contribuția lui la înțelegerea interetnică și așa mai departe.

M.T.: Bănuiesc că ați participat și la alte festivaluri. Cum ați clasa acest festival? Care este prestația acestui festival? Se va impune? S-a impus deja? Sunt oameni prestigioși care au venit aici?

M.M.: Fără îndoială sunt câțiva scriitori prestigioși care au venit aici pe care în parte i-am și pomenit, dar mai sunt și alți scriitori autentici, deși necunoscuți la noi. Acum, care-i mai important sau care-i locul lui în ierarhia națională sau europeană, e greu s-o spunem noi

zile și nopți de literatură

premiu un autor care nu participă la respectivul eveniment. N-am fost și n-aș fi de acord să acordăm un premiu *in absentia*, oricât de mare ar fi personalitatea pe care am viza-o. În aceste condiții, înainte de a afla cine vine exact sau înainte de a avea certitudinea că unii vin sau nu, ci pentru că e un autor realmente interesant - am încheiat paranteza - printre autorii invitați se număra și Cinghiz Aitmatov, al cărui susținător am fost în prima mișcare așa-zicând preliminară. De ce? Pentru că mi se pare un scriitor important pentru lumea noastră din Est, un om care a spus lucruri definitive, pecetluitoare experiența istorică a acestei lumi care a trecut prin comunism și, prin urmare, cred că ar fi fost bine ca primul câștigător al unui astfel de premiu să fie un scriitor din Est. Din păcate, Aitmatov, care a devenit ambasador al Rusiei între timp, n-a putut veni, fiind trimis într-o misiune specială.

M.T.: Se punea și problema lui Alain Robbe-Grillet?

M.M.: Discuția ar fi lungă. Fără îndoială, e un scriitor extrem de important, a fost șef de școală, nu cred că este cel mai important din noul roman francez. Mai important este Claude Simon, care a luat și Premiul Nobel. Dar el și-a asumat, într-un fel teoretic, într-un fel foarte convingător, această ofensivă a noului roman și prin urmare, numele lui va rămâne legat de această mișcare. Prin urmare, cred că era suficient de reprezentativ ca să merite un astfel

de la latitudinea noastră, însă așa spune că participarea internațională e mai degrabă impresionantă.

M.T.: Credeți că Eugen Uricaru ar trebui să insiste pe lângă autoritățile politice, culturale, pentru ca acest festival să capete o și mai mare amploare?

M.M.: E o întrebare retorică.

M.T.: Eu aș dori să aibă, pentru că e păcat să începem și să nu continuăm.

„Dragi confracți, nu uitați, eu rămân cel mai mare scriitor francez al timpurilor noastre! E cineva împotriva? Abțineți-vă dacă aveți unele nedumeriri!“ V-a vorbit Alain Robbe-Grillet